

1957 Husker du den gang?

Undertegnede er født litt etter krigen, landet hadde fått summet seg og våre foreldre begynte å få håpet og troen tilbake. Landet ble ganske homogent. Skolereformer og helsereformer heter det i dag. Trolig var det likedan den gangen. Landet ble bygd gjennom overordnet statlig oppsyn. Trodde vi i alle fall. Kanskje ikke alltid det mest effektive og det beste i alle henseende, men til slutt så visste vi ikke om noe annet. Vi ble indoktrinerte. Vi ble temmelig like. Derfor er jeg ganske så overbevist om at mange vil kjenne igjen disse begivenhetene i ens liv, disse merkedagene og uttrykkene. Ikke det at jeg er spesielle, eller har hatt en spesiell oppvekst, og det er sikkert punkter jeg har glemt, kanskje også fordi enkelte forhold kan gå under ordet *variabler*. Men de fleste av oss har noen knagger å henge vår egen fortid på. Greit nok, litt nostalgi, men og en viss form for folkeopplysning, noen indikatorer på en annen tid som kanskje kan vekke både gode og dårlige minner for noen. For dagens oppvoksende generasjon litt munterhet, ja, sågar litt ettertanke, får jeg håpe. For oss som var med den gangen, både et smil og kanskje også et "uff", både her og der.

1952 Marshallhjelpen

Marshallhjelpen var et amerikansk hjelpeprogram rettet mot Europa som ble satt i gang i 1947. Navnet fikk den etter den amerikanske utenriksministeren George C. Marshall. USA skulle gå inn med økonomisk støtte for å få landene på rett kurs, mot at de åpnet for mer frihandel. Med unntak av Spania og Finland takket alle de vestlige landene ja til støtten. Sovjetunionen sa nei. I tillegg nektet alle de østeuropeiske landene å motta støtte. Det var totalt 18 land som mottok Marshallhjelp. I løpet av de fire årene 1948 -1952 utbetalte USA omtrent 13 milliarder dollar, hvorav Frankrike og Storbritannia fikk til sammen fem milliarder. Norge mottok i denne fireårsperioden om lag 439 millioner dollar. I dagens pengeverdi tilsvarer dette i underkant av 50 milliarder kroner. Nevner dette med Marshallhjelpen til Europa og Norge, som en klar indikator på vår nasjonale standardisering, som nok formet våre rutiner, systemer, tradisjoner og holdninger. Utvandringen gjorde Amerika til vårt andre nasjonalland. Med Marshallhjelpen og NATO ble vi ytterligere vestlig orientert.

44

1956 Liv

Uff, dette er mitt verste minne. Mor tvang på meg noe de kalte for "liv", en hofteholder. Et klesplagg som hvilte på hoften, med stropper for å holde oppe strømpene. Dette var så absolutt en jenteting. *Fytte rakkeren!* Min venn Per Jevne, x-journalist i Adresseavisen og *researcher* hos "Tore på sporet" (TV-program), forteller at hos dem ble dette kalt "underliv", et "helvetes plagg" belemret med knapper på ryggen, og med to stropper på hvert ben, med dertil lange underbusker og hjemmestrikkede strømpes. Og en kunne være sikker på at stroppene spratt opp i de mest ubeleilige tider, som i klasserommet, der man måtte ha Frøkens hjelp til å få det hele på plass igjen oppe ved kateteret uten å ta av eplenikkens eller kortbukse. Til resten av klassens fnisning. "*Deler av ungdommen ødelagt.....*", sier Per Jevne.

1956 Barnetimen

"Å, du gode sparegrisen min", sang Alf Prøysen, og vi lyttet med ører på stilker. Men da skjønte jeg ikke propagandaen, ei heller maktkampen i NRK mellom sentrale visesangere.

1957 Plikter

Vi som vokste opp som barn på en gård hadde enkelte rutinemessige plikter gjennom hele året. Da det lei mot jul, var det for oss ungene mest å ordne med veden, samt å holde oppe veiene for snø. I min oppvekst erindrer jeg at det alltid var mye snø om vinteren. Trolig fordi vi var så mye ute. Arbeidet på en gård var begrenset i mørke- og kuldetiden. Ellers var det å bistå både bakstekjerringa og slakteren når de kom. Vi hadde et ganske så stort tun, mange hus og et finurlig veisystem. I dag kjører du stygt og brutalt unna snøen med traktorer og annen redskap. Den gangen var det både store og små veier som måtte holdes åpne. Og en var nøye med fliden. Kantene skulle være finskåret, rette og tilpasset behovet. Det var mest som et lite håndverk i seg selv. Slik var det på åkeren også.

1957 Tater, luffere etc.

I dag er det flere som forherliger luffere, tatere, sigøynere, tiggere etc. Det får så være, og jeg ser ikke bort ifra at visse ble lite fortjenestefullt behandlet. Og en skal likeså være forsiktig

med å stigmatisere. Spranget fra å dømme til å fordømme kan være veldig kort. Likevel må vi ikke glemme de som var totalt uskyldig på den andre siden, altså de/vi som ble offer for stjeling, innbrudd og lignende. Det var nemlig ganske så vanlig å ikke låse dørene. Men det betød selvsagt ikke at enhver kunne gå inn og bestjele en familie. Tater, sigøynere og andre farende folk stjal ganske så meget. Det kan ikke bortforklares.

1957 Brygge øl

I min ungdom vokste vi selvsagt opp med mang en slags ølbrygging i Nord-Gudbrandsdalen, men ikke på linje med Stjørdalsølet. Hos oss het ølet for Hafelløl, som var en generell betegnelse på alt sterkt øl. Ordet kommer fra "hafella", som igjen var felling av tre langt oppe på stammen (trolig 100-150 cm oppe). Treet ble da en langsetterliggende pilar i stengselen, hvorpå de hivde kvist, mindre tre, rask, stein etc. - slik at det etter hvert ble "et gjerde". I utgangspunktet stammer nok ordet fra konstruksjonen av fangstgraver ("*ha gjort ei felle*" eller "*halv felle*"). Slike "hafeller" ble grensen mellom to gårder, på linje med hvordan steingjerdene på Jæren ble til. "Hafella" ble forløperen til "skigarden". Fra hafella kommer så "hafellølet", som henleder oppmerksomheten på hjemturen etter å ha inntatt dette sterke ølet. Den sikreste måten å komme seg hjem på var å følge "hafella" (en ledesnor). Nå var det nok mange som ikke kom seg hjem, men sovnet langs "hafella". Personlig vokste jeg opp med alkoholfritt øl, det vi kalte tomtebrygg.

1957 Slakteren

Han gikk fra gård til gård. Jeg kan ikke huske annet enn at vi var med på alt, unntatt selve avlivningen, under en viss alder. Ja, jeg tok livet av min første sau da jeg var 10 år. Det var bare slik. Hadde det skjedd i dag, ville jeg blitt tatt under barnevernet, og mine foreldre anklaget for barnemishandling og sperret inne. Jeg satt på huk bare noen meter unna og fulgte med. Jeg sugde til meg lærdom og alle trikk. Slakteren likte å prate med oss ungene. Og om kvelden fikk han dram(er). Jeg tror han var litt ustø hver gang han forlot en gård. Men jeg kan ikke erindre at han fikk dram før eller mens han slaktet. Fra eldgammel tid het det seg at slakting skulle foregå på voksende måne og dersom blodet levret seg, hvis oppgave ofte var

tillagt jenter å forhindre, ble det sagt at hun var med barn. Straks slakteren var ferdig kom en del nabokjerringer sammen. Kjøkkenet var vanligvis stort på den tiden, og de romsterte noe aldeles forferdelig. En hel dag med intensiv dugnad. Mannfolket ble mest skyssset på dør. Da kvelden kom, var boller, bøtter og kar fulle av kjøttkaker, pølser og alt som hørte til. Og vi fikk så mye vi bare orket. *Smaksprøver* het det visstnok. Og vi spiste som bare det, halvvarmt, halvraut - og deretter fikk vi vondt i magen og satt på do utover de sene nattetimer. Neste år gjentok dette seg. Vi lærte aldri!

1957 Kjøpskål

Siden jeg omtalt en dram eller to i forbindelse med slakteren, bør også nevnes den såkalte *kjøpskålen*. Muligens var dette nærmere krigen. Uansett var det slik at da folk fikk anledning og råd til å kjøpe bil etter krigen, var det ganske vanlig at en fikk en *kjøpskål* hos bilforhandleren når et kjøp var gått i orden etter måneders venting. En ny bil og en god slurk med konjakk, før man kjørte hjem i sin nye doning - med en viss promille innabords.

1957 Bakstekjerringa

Så kom bakstekjerringa, rund og god - men myndig og bestemt. Hun skulle ha sitt på stell. Baksteveden var stranger, tynne lange pinner, som meterlange forvokste fyrstikker, som skulle dekke godt innunder takka overalt. Jevn varme var avgjørende. Ei dyktig bakstekjerring skulle klare *et storhundre* (120) på en dag, det være seg flatbrød eller lefser. I gammel

tradisjon heter det seg at den første deigen skulle være ferdigknadd i traug til bakstekjerringa kom, de andre besørget hun selv. Det å kna var tungt arbeid. Hun knadde til hendene var reine, ble det sagt. I visse områder av landet var det å kna deig mannfolkarbeid. Jeg husker det som om det var i går, hvor forventningsfulle vi var, der vi satt i eldhuset og ventet på at den første lefsa skulle bli ferdig. Du verden som hun kunne behandle de digre leivene. Takkene var store som håndballbaner på den tiden, leivene også. Vi gikk rundt med store rullede lefser med sirup på - og satt på utedoen igjen i sene nattetimer. Ville ikke lære!

Jeg må her ta med en lignende opplevelse, selv om den går tilbake til fredsåret. De var selvsagt ”gale” etter søtsaker da krigen sluttet. Fra sin tante Olga på Sel fikk familien Jevne på Lillehammer tilsendt flere kilo med kakaopulver, som hun igjen trolig hadde fått tilsendt fra slekta i Fallon i Montana i Amerika. Familien til Per Jevne kokte derfor høsten 1945 flere liter

med ”kakao”, og de drakk enorme mengder med dette nydelige søte stoffet. Men det måtte gå galt. Per spydde som en gris i flere dager. Ordet ”kakao” får ham fortsatt til å spy. Han har ikke smakt kakao siden høsten 1945!

1957 Lucia

Vet ikke helt hva jeg skal si om Lucia, den 13. desember. Jo, det var nok noe som het det den gangen også, selvsagt, og ble markert på en måte. Men jeg tror vi guttene syntes dette var en jenteting, og fjernet oss raskt fra det på alle vis. Møtte ikke engang opp for å se på.

1957 Vasking og pynting

Mor vasket rundt til jul, pyntet og satte frem ting som kun var framme i jula. Hele huset forandret seg, det ble så lunt og trivelig. Men desto kaldere og sterilt når jula var over og tingene var borte. Jeg kan ikke erindre å ha sett min far vaske hus eller klær i hele sitt liv. Og jeg fikk ikke bidra, ble skyssset på dør. Her var det klare kjønnsroller, slik det hadde vært i århundrer. De klarte seg før i tida og. Og de var ikke dummere før i tiden heller!

1957 Personlig vask

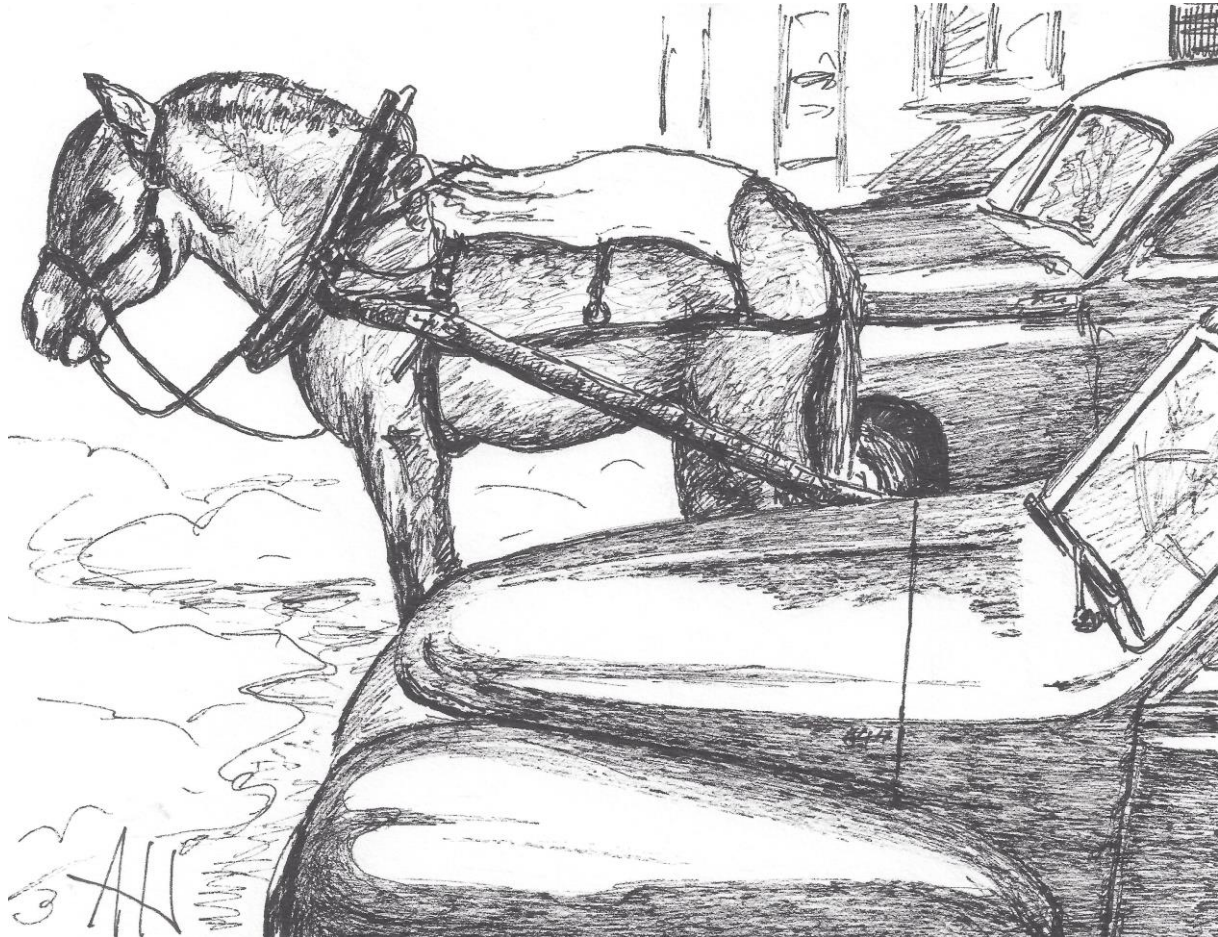
Kan vel i og for seg ikke huske at vi hadde noen rutiner tilknyttet jula, selv om jeg vet at nabogården hadde det. Vi hadde heller ikke dusj før i 1962, så vi ble nok vasket både her og der i baljer, i alle fall når vi var små. Jeg vokste opp med to brødre som var fem og ti år eldre. Aldersforskjellen gjorde sitt til at de to eldste vokste fra, mens jeg ble igjen som liten. Å dusje tar vel alle mer eller mindre som en selvfølge i dag. Per Jevne forteller at han i sine unge år tilbrakte årets fridager, jul, påske, nyttår, sommerferie, høstferie og mange helger hos sin tante Rachel, gardkjerring i Lismarka ved Lillehammer. Hun hadde åtte melkekyr, 14 høns og en hane, to griser og fjordingen Hero. Hver morgen måtte Per ut i fjøset ca. kl 5 og gjøre rent i båsene og strø med flis, klar for tantes fjøsstell. Da ”ferien” (opp kl 5!) var over, ble Per sendt hjem med buss nr. 8 fra Åsmarka. Når han kom hjem ble han tatt i nakkeskinnet av sin mor og holdt på en meters avstand, før hun slapp ham og klærne rett inn i dusjen. For dusj hadde de ikke på gården i Lismarka, bare en stamp i bryggerhuset og utedass med ukebladsider/tørk på veggen og et kongebilde fra Allers. Her er det nok mange som kjenner seg igjen. Dusj var et stort fremskritt!

1957 Sju sorter

Å bake småkaker var på et vis et monopol som var tillagte ”ho mor”. Det var hennes totale enemerke. Enhver ”god husmor” med respekt, bakte sine egne småkaker, og selvsagt minst sju slag. Hvorfor akkurat sju er selvsagt diskutert, men ligger nok innenfor det som er omtalt som lykketall eller et hellig tall. Se *Stjørdalens krønike*, bind 9, side 139.

1957 Hesten på butikken

Siden vi ikke hadde bil, ei heller traktor, var det hesten vi måtte ty til. Den viktigste bidragsyteren til byggingen av landet. Best husker jeg når hele familien dro på "julehandel" noen dager før jul. Jula på femtitallet begynte da Samvirkelaget kom med sin juleutstilling, i form av en eller annen mekanisk julenisse som rørte på seg. Det var utrolig, helt magisk. Og jeg tror ikke den ble stilt ut før et par uker før jul. Jeg er mest sikker på at det ikke var tegn til jul før den 1. desember. I dag synes jeg det er jul hele året. Vi brukte langslede på butikken. Det oste av svette hestekropper og hesteskit.

1957 Dombjeller

Det var mye snø i innlandet mens jeg vokste opp, med klart måneskinn. Skulle tro det var fullmåne hele tiden. Trolig kommer det av at det var utrolig lyst ved fullmåne mot den hvite snøen, som gjorde at vi var ute og lekte lenge. Men når det var riktig overskyet var det tilsvarende mørkt. Og da kom hestens bjeller til sin rett. Veiene var smale, brøytekanterne høye og det gikk riktig så fort av og til. En kunne høre dombjellene på en kilometers avstand, og vi visste med en gang hvem som var ute og kjørte. Hver gård hadde sin egen klang i bjellene. Et finurlig system.

1957 Utedoen

Ja, det var også en tid. For en unge som måtte, var det ikke bare, bare - en kald vinterdag, midt i leiken. Vi var påkledde i ganske så mange lag, og dette skulle av. For ikke å snakke om på igjen. Et "kjøle" strev. Og i lekens hete, glemte vi vel å gå på do.... og noen ganger gikk det galt, bare innrøm det! Vi hadde utedo frem til 1962. Det var tre utedoer på gården. Den store, og som vi vanligvis brukte, var bygd på fjøset. Her var det alltid renskuret, og gulvet

var strødd med einer. Det var tre hull (sitteplasser), i tre ulike størrelser (diameter). Det store hullet var ganske så stort, for meg gedigent, og jeg lurte følt på hvem som hadde så stor "ræv". På veggene hang det bilder revet ut fra ukeblad, pluss kroningsbildet fra 1906. Jeg la merke til flere kongebilder på utedoer den tiden. Merkelig, vi var da royalister alle sammen!

1957 Finstua

På min tid var det på en måte bare ett rom som virkelig ble brukt i våningshuset på en gård, og det var kjøkkenet, muligens med et bruksrom (lita dagligstue) eller et lite kammers ved siden av. En fyrte ikke opp unødig. Og storstua eller finstua ble kun brukt i jula, med visse unntak. En begynte å fyre i "storstugu" noen dager før selve julekvelden, slik at varmen fikk satt seg i tømmerveggene. Og i flere rom hadde vi store kleberovner. De varmet godt, og holdt på varmen natten over.

1957 Skoleavslutningen før jul

Den var ganske så standardisert. Da fikk vi utlevert to ting: Først et juleblad vi hadde tegnet oss for, det være seg Stomperud, Knoll & Tott, Vangsgutane, Smørbukk eller et annet. Jeg mener å huske at det var kun anledning til å kjøpe ett blad. Her skulle det være likt uansett familieinntekt. Deretter fikk vi karakterboka, med orden, flid og oppførsel.

1957 Skolegudstjenesten

Alt var så enkelt når jeg vokste opp. Ingen skulle frelse verden. Både lærere og elever gjorde det generasjonen hadde gjort før dem. De samlet seg til en høytidlige julegudstjeneste. Jeg syntes det var en fin måte å ønske hverandre farvel, takke av og ønske på gjensyn i det nye. Mer gjorde vi ikke ut av det, og jeg tror ikke det ble krig av det heller. Faktisk tenkte vi ikke over budskapet.... det bare var der, fordi det alltid hadde vært der..... kalles ikke det tradisjonsbæring av en kulturarv? Vi var vel indoktrinerte. Og noen er det fortsatt, meg trolig iberegnet.

1957 Hest til kirka julekvelden

Det var ingen diskusjon om en skulle til kirka julekvelden eller ikke. Slik var det bare. Og det var veldig stemningsfullt. Og da som nå avsluttet vi med mørk kirke, mens vi sang "*Deilig er*

jorden". Til og med på en liten snørunge gjorde det inntrykk. Det ga virkelig noen minutter med ro og sjelebot, et minne vi tok med oss videre i livet - til stor verdi.

1957 Hente juletreet

Det var det nok den eldste gutten på gården som gjorde. Men jeg husker at vi noen år var med alle sammen, unntatt mor. Jenter generelt hadde ikke noe ute i skogen å gjøre.

1957 Pynte juletreet

Det ble gjort om formiddagen den 24. desember hos oss, og det var det mor som gjorde. Jeg vet at der det var jenter var disse delaktige i juletrepyntingen i bygda hvor jeg vokste opp. Guttene ble atter en gang skyssset på dør, sikkert for å bære inn enda mer ved.

1957 Parkeringen

Ved kirka parkerte vi hesten på spesielle plasser langs muren. De eldste kirkene hadde store urgamle murer rundt, med ringer i. Senere ble det bygd enkle, men solide rekkverk til å binde hesten til, hvor hver gård hadde sin faste plass. Her fikk hesten fórpose, og et solid hesteklede ble lagt over ryggen på hesten. Flere av disse kjempestore grå hestekledene var etter tyskerne. Jeg erindrer også skilt som hadde følgende eller tilnærmelsesvis følgende beskjed: "*La ikke hesten stå uten klede*". Disse var skrevet med gotisk skrift. Da hadde de større kraft, følte jeg.

1957 Skyte inn jula

Etter at vi kom fra kirka og kirkeklokkene ringte julen inn, skjøt vi inn jula med mauser. Du verden som det smalt i den stille julekvelden.

1957 Ekstra stell til dyrene

Mens juletrepyntingen foregikk inne, ble det ordnet med nek og talg etc. til fuglene. Dyrene fikk sitt ved kveldsstellet. Ja, sågar ble det satt fram noe til nissen mens jeg var liten. Og vi var spente på om han hadde vært på låven og spist. Det kunne vi ikke sjekke før 2. dag jul. Og det stemte hver gang, nissen hadde vært der.

1957 Julematen

Den varierer etter tradisjoner landet over, mest distriktsmessig - eller ut i fra hva du har tatt med hjemmefra. Hos oss var og er det lutefisk og det vi kaller "mjølkegryn". Pinnekjøtt kan jeg ikke erindre at vi noen gang hadde i huset i hele min barndom. Så var det ribbe på 1. dag jul. Det interessant for en leser, er at vi hadde lutefisken opp på lefsa og spiste med hendene. Ikke erter, ikke bacon, ikke poteter. Metoden vinkles raskt tilbake til det mer primitive og vikingene.

1957 Julenissen

Vi hadde fast julenisse. Det var han Per Sy (naboen i sør). Etter å ha "vokst fra nissen", kom det småunger hos storebror min. Dermed kom julenissen fortsatt på besøk. Han var julenisse i gården i over 40 år. Jeg erindrer hvordan han trampet i gulvet og slo i døra. Du verden så spent jeg var. Og det var ingen Hollywoodnisse med kunstig lyserød kåpe. Min julenisse var ekte.

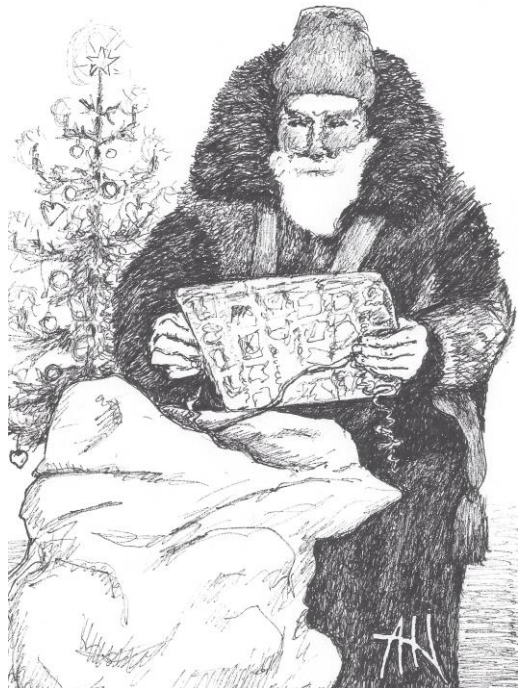
Hovdanissen, ble han kalt, etter en høyde overfor jernbanestasjonen på Dombås. Han sa ikke så mye, men når han først sa noe var det fælt til brumming. Han satte dype spor.

1957 Julegaver

Til mindre du var til mer forventningsfull var du. Og brått kom det et veiskille, tror det var det året jeg hadde stått konfirmant eller var det når jeg hadde fylt 16 år? Da ble det på et vis slutt på julegavene hos oss.

1957 Takk for maten

Julemåltidet kunne nok bli vel langt i barndommen, når vi ventet spent på om det kom julenisse i år. På min tid var det ikke uvanlig at far gikk og tok mor i hånda og takket for maten. Det festet seg som en viktig del av oppdragelsen.

1957 Første juledag

Den var virkelig hellig. En av de lengste dager i året, spesielt for en ivrig unge som ville ut og leke, kanskje prøve en julegave. Etter hvert som vi vokste til ble dagen bedre og bedre. Første juledag skulle du ikke bare være hjemme, men du fikk ikke gå ut. Og kirken har jo selv ødelagt litt for dagen med sine gudstjenester nettopp på 1. juledag. Jeg kan ikke erindre at det var gudstjeneste første juledag i den bygda jeg vokste opp, derimot nyttårskvelden. Det var så stille første juledag. Ikke engang matlaging. Hos oss har jeg inntrykk av at mor og bestemor hadde laget til all maten før jul for hver bidige dag fremover. Den måtte kun hentes på stabburet.

1957 Matklokka

Gårdene, som lå på rekke og rad, hadde klokker i et tårn på taket, eller på en vegg. Når det var mat, ble det dratt kraftig i et tau som fikk klokken til å slå. Hver gård hadde sin egen lyd. Når du var veldig liten, og ikke hadde de store plikter hjemme, føk du rundt på gårdene i lag med kameratene. Og når matklokka ringte, gikk du inn der og da og satte deg ved bordet. Jeg skulle mest til å si at vi spiste av samme bolle, med samme skje..... men det var nok noen tusen år tidligere. Barnehagen var ikke oppfunnet da jeg var liten, kanskje heldigvis.

1957 Lekte ute

Jeg synes vi lekte ute hele tiden, uansett temperatur. Spesielt i jula. Helt til vi ble sultne, og det hadde vi knapt tid til å kjenne etter. Kanskje ble leiken erindret bedre i jula, ut i fra hva en fikk av julegaver. Jeg ser for meg hvordan vi kom dampende inn på kjøkkenet sent på kvelden, langt etter at det var mørkt. Ansiktene kokte, fullstendig røde. Av og til fikk vi nok "neglebiten". Vi hadde ikke dagens klær og utstyr, men jeg er sikker på at våre klær var bedre enn nåtidens på enkelte vis i alle fall. Det var mor som bestemte om vi skulle ha dobbelt votter eller ikke. Jeg mener å huske at vi brukte kun hjemmestrikkede votter, og at kjøpte polvotter ikke kom før på slutten av 60-tallet.

1957 Fjerde dag jul

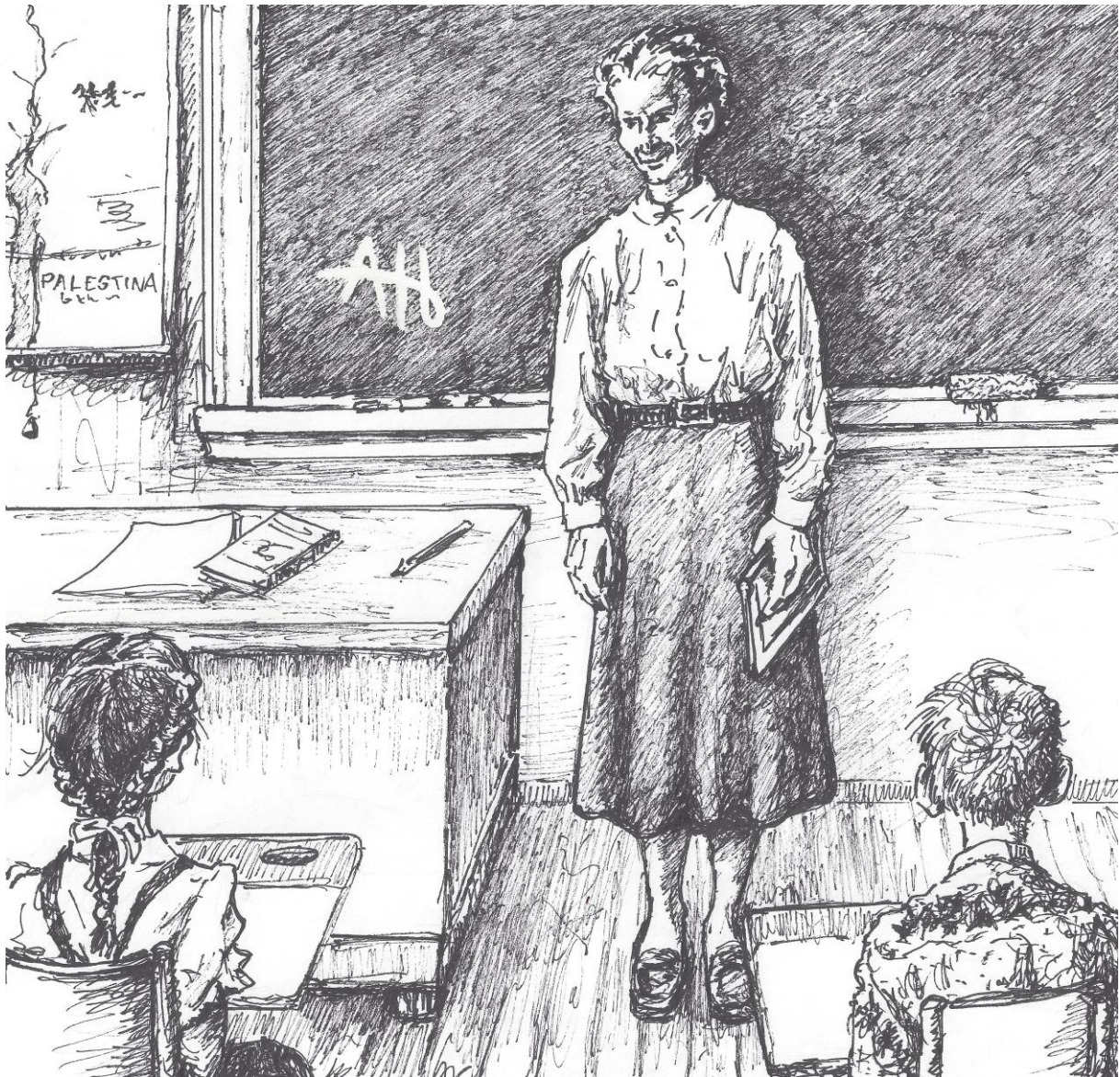
Denne dagen var for mange den store familiedagen. Ikke hos oss. Jeg vokste opp med liten familiær kontakt. Men jeg vet at mange hadde gedigne sammenkomster den fjerde juledag, hvor nærmeste slekt møtte opp på *hovedbølet* (slektsgården). Det foregikk fra tidlig morgen til langt utpå kvelden. Det ene måltidet avløste det andre. Ungene sprang og sprang, og da jeg vokste til og deltok på noen slik dager hos svigerforeldrene, ble det mest et slit. Uff, for et ork. Mange kaller denne dagen for en *familietragedie*. Det var godt å komme hjem igjen. "*Det er hyggelig når de kommer, men godt når de går*". Vi kan selvsagt ape med dette, og denne dagen. Men for mange familier er dette meget verdigfullt og fornuftig, selvsagt.

1957 Første dagen på skolen

Like stort den gangen som nå, tror jeg. Spent, forventingsfull. Lærerinnen gikk og håndhilste og snakket litt med hver enkelt da vi hadde fått tildelt skolepulten. Og jeg husker min aller første setning/kommentar, som jeg alltid har blitt minnet på så lenge min mor levde. Da lærerinnen ønsket meg velkommen og spurte om et eller annet, svarte jeg følgende: "*Jeg har ikke tid til å være her, for jeg skal hjem og kjøre inn fór*" (kjøre inn høyet).

1957 Læreren

Vi hadde lærerinne frem til fjerde klasse, da fikk vi lærer, og var blitt "stor skoleelev". På et mindre sted, mindre skole, var det liksom bare en lærerinne som gikk igjen gjennom flere tiår,

"ho Gudrun". Hun var en institusjon i bygda. Likeså læreren du fikk. Den gangen var lærerne noe mer enn kun å være lærere. De hadde respekt. De betød så mye for bygda. Da var det ikke spørsmål om de skulle gå i lag med sin klasse i 17. mai-toget. Læreren var bygdas kulturperson, et samlingspunkt når noe skulle skje.

1957 Titulering

Gjennom hele oppveksten, inkludert gymnaset, brukte vi etternavn, også ungene imellom under leik og samvær. Selvsagt også fornavn i visse sammenhenger, men et markant skille kjønnsmessig. Fornavn på jenter, etternavn på gutter. Og slik var det også på skolen. Læreren ble kalt med fornavn, mens læreren med etternavn.

1957 Landet stod sammen

Fredag 22. november blir Berit (5) og Hans Petter Mølmshaug (3) borte på Lesjaskog da de skulle gå i møte med faren som kom fra skogen. Hele landet fulgte med i letingen og ville hjelpe til. Busslaster med folk kom til det lille bygdesamfunnet. De to ungene ble funnet

omkommet noen uker senere, overraskende langt inne på fjellet. Mest ufattelig at små unger kunne gå så langt i stygt vær. Foreldrene Sigrun og Syver Mølmsaug omkom begge i en trafikkulykke på Lesjaskog den 3. mars 2010.

1957 Første 7-årsfilmen

Vi hadde på 50-tallet en av landets flotteste kinosaler, et praktbygd som tyskerne bygde under krigen, med skrågulv. Det var det ikke mange kinoer ute på landsbygda som hadde. Jeg husker min første film som om det var i går. Vi måtte ha fylt sju år for å kunne få lov å gå på kino. Det var i 1957, og min far tok meg med for å se en indianerfilm som het *Hiawata*. Den var skummel. Ser den dag i dag for meg hvordan en indianer med full krigsmaling, kom til syne i buskene. Jeg ble så redd at jeg satte i gang og gråte. Jeg gråt, mest skreik og var så redd, at min far måtte ta meg ut og hjem. Vi var temmelig overivrige når vi skulle på kino, spesielt når vi gikk i de første klassene på skolen. Vi kunne stille oss opp i kø både en og to timer før filmen startet.

1958 Lørdagskvelden / Store studio

Ingen TV, kun en radio. Når mørket senket seg en stille lørdagskveld, smurte mor på brødsiver, som hun pyntet. De var så fine. Så fikk vi kakao med krem. Hadde mor vært på bytur, kunne det bli kokt sjokolade. Og så hørte vi på underholdning fra Store studio på Marienlyst, gjettekonkurranser med Rolf Kirkvaag. Senere oppover årene arrangerte vi våre egne gjettekonkurranser (det som vi i dag vel kaller quiz), gjennom Spørsmålsbøker som mor kjøpte. Det er jeg min mor meget takknemlig for. En plukket opp mye lærdom.

1958 Fikk dyr som belønning

Ikke bokstavelig talt, men på skolen i form av trykte dyr fra stempel hos lærerinna. Tre, to eller ett valgfritt dyr alt etter som hun bedømte besvarelsen.

1959 Matfriminuttet

Da måtte du sitte pent ved pulten og innta maten, som var i en matboks. Og ei flaske med melk. Husker da noen kom med mat innpakket i matpapir. Da lurte vi fælt. Det var strengt forbudt å ha med godteri og brus. Enkelt nok, fordi vi ikke hadde slikt, eller enklere sagt: vi hadde ikke råd til å kjøpe slikt.

1959 Skoleklær

Det var klær til skolebruk, klær til finbruk og klær til hverdagsbruk. Vi skiftet om med en gang vi kom hjem fra skolen. Likedan sko. Vi gikk veldig mye i beksømsko/skisko. Om vinteren brukte vi ofte ski for å komme på skolen. Likeledes gummistøvler. Vi vokste selvsagt, og det var stort å få nye gummistøvler, om du da ikke arvet etter andre. Jeg husker hvor godt det luktet da jeg fikk nye støvler. De var så fine, at jeg var redd for å bruke dem. Senere i oppveksten kom det en type filtsko som var lette og mer behagelige. En stund på slutten av 60-tallet, eller begynnelsen av 70-tallet var det mote å gå i seilerstøvler (blå mindre støvler som gikk kun litt opp på leggen). Det var i meste laget feminint, syntes jeg.

1959 Skiftet for å gå på butikken

Skulle vi på butikken, måtte vi skifte klær, spesielt gjaldt det nok de voksne. En gikk ikke i arbeidsklær på Samvirkelaget. En skulle ikke lukte når en gikk på "byen".

1959 Friminuttene

Vi måtte ut, uansett vær. Kan ikke erindre at været ga dispensasjoner. Om temperaturen var minus 30, eller om det silregnet - ut måtte vi. Og hvor "kostbare" skolens "leker" var. Vi

måtte på lærerværelse og låne en ball etc. Og da var du virkelig ansvarlig for at den ble levert tilbake. Vi hadde så lite utstyr at hele skolen delte en fotball som vi spilte med i friminuttene. Men jentene fikk naturligvis ikke være med. De rottet seg sammen, hoppet kanskje litt paradis, og fniste og skreik veldig skjærende høyt.

1959 Lavsko

Jeg mener vi kalte det *lavsko* eller *småsko*. Du verden som vi gledet oss utpå våren til å kunne få gå i lavsko. Det var selvsagt mye søle i vårløsningen, så støvlene hang på ganske så lenge. Jeg synes å erindre at 17. mai var et tidsskille. Da først fikk vi ha lavskoene på. Og vi følte oss så lette, hoppet og danset mest som kyrne på vårslepp.

1959 Guttemusikken

De aller fleste ville bli med i guttemusikken. Vi gikk på notekurs. Så fikk vi utdelt instrumenter. På hvilke kriterier er jeg den dag i dag usikker på. Har en følelse av at det spilte inn hvilke instrument din far spilte/hadde spilt. Kroppsbygningen tror jeg også betydde noe. Det var stas å få uniform, gullstripe i buksa. Men utover det var hele min tid i guttemusikken lite givende. Først og fremst på grunn av en alkoholisert dirigent. Han var trolig dyktig på sitt vis, men lite pedagog, som var best på å kjeft og forskjellsbehandle. Trolig har jeg ham å takke for at jeg selv i voksen alder ble ganske bra som pedagog. Da jentene begynte, sluttet jeg. Det ble et ork, først komisk, så tragisk når vi skulle marsjere.

1959 Skrev med blekk

Vi brukte mest blyanter. Etter hvert fikk vi skrive med penn og blekk, løse hoder som vi skiftet på pennen, dyppet de i blekk, og sølte noe grusomt. Så mener jeg det ble tillatt med noen enkle fyllepenner (patron). Men såkalte kulepenner var fysj-fysj. Og det var nøye med utleverte materiell som blyant og viskelær. Det var ikke bare å komme og be om nytt. Det ble fra lærer ført grundig regnskap over hva den enkelte elev fikk utlevert.

1959 Første røyken

Den første og siste røyken i mitt liv tok jeg etter barnetoget den 17. mai 1959. Jeg var med i guttemusikken første gangen i flott uniform. Jeg og en kompis fikk tak i noen sigaretter av merket "Blue Master". Pakningen var naturligvis blå, med et hestehode på. Jeg ble så dårlig at jeg ikke kunne stille opp i borgertoget om ettermiddagen, heldigvis skulle jeg til å si. Jeg har ikke røkt siden.

1960 Bonde og kommunearbeider

Dette var to begrep som var en såkalt mobbetittel gjennom mange år. "*Jævlig bonde*", var et mye brukt uttrykk fra de som selv ikke var fra gård. Og "*kommunearbeider*" var en betegnelse som i overført betydning ble brukt på de som ikke gjorde altfor meget på arbeid, men "*hang over spaden*", som de sa.

1960 Søke kongen

Jeg erindrer veldig godt når et par under 16 år måtte "søke kongen" om å få gifte seg. "*Hun var kommet i ulykka*", som de uttrykte det. Og alenemor var et ikke eksisterende begrep langt opp på 70-tallet.

1960 Idretten

Da du begynte å skjønne at du var god på noe, blant annet i idrett, var det ingen der til å rettlede. Det var ildsjeler. Men kanskje ikke noen som hadde tid til å trene deg. Mange falt fra. Dertil kom disse lærerne som skulle frelse verden gjennom likestilling og utjamning. Utpå sekstitallet begynte de med mixlag. Det hemmet talentene blant guttene. Plutselig fikk du ikke lenger være god, du måtte vente. Ytterligere gutter ga da opp. Og så skulle du dele alt likt, idrettstiden inkludert. Det holdt ikke for en utålmodig guttesjel. Du sluttet på grunn av all tregheten, ventingen og forflatningen. I ettertid har jeg tenkt mye over hvordan det ville ha vært for meg å vokse opp i Amerika, der idrettstalent gir skolegang.

1960 Juletreffest

Den årlige juletreffesten var årets høydepunkt ved siden av 17. mai. Tror den var femte dag jul. Da utviklet naturen seg. De første hormonene kom i ulage og jentene la ut sine feller. Og her var det ikke tillatt med dongeribukser. Husker det var penbuksa, hvit skjorte og tverrsover, mens jentene stilte i sine fine kjoler. Du verden så pene jentene var på den tiden.

1960 Helga

Helga begynte ikke før utpå ettermiddagen lørdag. Ingen arrangement begynt før klokken 1300 på søndag. I dag begynner helga mest på torsdag kveld. Uka består nå av tre dager: tirsdag, onsdag og torsdag. - Fredag og mandag pendler man!

1960 Henge ut vasken

Det var stor synd å gjøre noe som helst i helga. Søndag var hviledag i ordets rette betydning. Mange ønsket nok for eksempel å kunne kjøre inn høyet, da det var meldt regn på mandag. Men en lot være. Og nåde deg om det hang klesvask ut på en søndag. Da ble "ho momo" sint.

1960 Mørkredd

Jeg har ofte lurt på hvorfor både jeg og mange med meg var så mørkredd da vi var små. I ettertid vokste jeg bort fra dette ganske så fort, og er i dag veldig trygg og glad i mørket. Jeg har kanskje en anelse, for min egen del, at det kunne være mor sine skumle eventyr. Vi bodde over en kilometer fra sentrum, hvor det var lys overalt, men ikke hjemover skogen. Da jeg skulle hjem fra en kompis som bodde ved kirka, var det ei lita flate på 100 m, før jeg på en måte falt inn og ned i mørke, i form av en lang nedoverbakke. Jeg startet ikke å løpe da jeg kom inn i mørket, men benyttet flaten til å opparbeide fart, så jeg entret det skumle med "flying start". Og jeg løp alt jeg orket hele veien uten å se til sides, og uten å puste.....men så ble jeg ganske god i sport også, spesielt langdistanseløping.

1960 Brann sirenen

Dette var bygdas uhygge. Brannvesenet bestod av frivillige mannskaper i full jobb annet sted. Når det ble meldt inn brann til damene på Telefonsentralen (Televerket), satte de i gang en kraftig sirene som hørtes over hele bygda. De frivillige mannskaper kom da til garasjen hvor brannbilen og utstyret var. Den som kom først, knuste et lite vindu hvor nøkkelen hang. De som alltid kom først var selvsagt ungene. Tiden mellom at sirenen begynte å ule og du fikk rede på hvor det brant, var grusom. Jeg husker at da brannsirenen gikk mens du var på skolen, var det lov å titte ut, se utover bygda for å se etter røk. Likeledes lyttet en nøye for å høre i hvilken retning brannbilen kjørte. Spennende og nervepirrende. Vi var vel alle litt redde i den stunden.

1960 Ta av deg lua, gutt

Vi måtte henge igjen yttertøyet ute i gangen, og det var helt utenkelig å gå med lue på inne. Høflighet var og er en kjønnsrolle, hvor guttene bukket og jentene neiet. Når en i dag ser på seierspaller i ulike idrettsarrangementet, ser en mindre og mindre antall jenter som takker i form av å neie. Men også her er det visse land som skiller seg ut.

1960 Elvis

Ingen kunne vokse opp uten å bli påvirket av diverse superstars, for eksempel Elvis. En viss motstand var det selvsagt i foreldregenerasjonen, men den stilnet litt da Elvis tjenestegjorde i militæret i Tyskland fra mars 1958 til mars 1960, og han måtte klippe håret. Likeledes da han tok vaksine mot polio, slik at andelen blant befolkningen som lot seg vaksinere steg fra 2 % til 85 %! Uten tvil forandret verden seg med Elvis. Så også vi som vokste opp med ham.

1960 Skrev bilnummer

I min tid, og mest nå, er det naturstridig ikke å stoppe på Dombås. Vi fikk derfor som unger en ypperlig anledning til å notere bilnummer. Spesielt de utenlandske var populære. Jeg må ha notert tusenvis. Lurer på hvor disse notisbøkene er nå? Jeg husker at jeg lenge ikke fikk gå "bort i byen", som vi kalte sentrum. Trafikkfarlig.

1960 Telefonsentralen

Hver husstand hadde sitt telefonnummer den gangen som nå, men oftest kun i form av to eller tre siffer. Flere husstander/gårder kunne være på samme linje, slik at telefondamen på sentralen måtte ringe en, to eller tre ganger/ring - for å indikere hvilken husstand som skulle ta telefonen. De andre kun da gå inn på linjen og lytte. Og damene på telefonsentralen hadde full kontroll over hva som skjedde i bygda. Og det var vel i og for seg like greit.

1960 Nummer på spannene

Hver gård hadde sitt nummer som stod på melkespannene. Vi var ofte med han Helge Hage og "kjørte melkebilen" i ordets rette forstand. Vi satt i førerhuset på den store lastebilen, mens Helge stod bakpå fra rampe til rampe. Tenk om noe slik hadde hendte i dag? Helge Hage

hadde fått sparken og vi hadde blitt hentet av barnevernet og våre foreldre sperret inne på livstid.

1960 Klær generelt

Det var selvsagt "moter" da som nå, og jeg tror presset var ganske så stort også før i tiden. Spesielt blant jentene. Vi guttene gikk nå i samme buksa dag ut og dag inn, nesten i årevis skulle jeg til å si, skjønt vi vokste vel den gangen også og måtte ha nytt eller arve noen. Og det var et stort kjønnskille, selvsagt. Jentene gikk i skjørt eller kjole. Kvinner det samme i arbeidslivet. I mange sammenhenger var det selvsagt uvant, mest uanstendig da kvinnfolk begynte med bukser. Bukser var kun tillatt mens du var skolejente. Jeg vet ikke med sikkerhet når sykesøstre sluttet å hete sykesøstre, samt plutselig begynte å gå i bukser. Tror det var på 80-tallet. På Radiumhospitalet gikk de fortsatt i skjørtuniform i 1998.

1960 Basarer på lokalet

Jeg har mange ganger tenkt på de driftige kvinnene i bygda som arrangerte basarer til inntekt for sine lag. Jeg vokste opp med Husmorlag, Bondekvinnelag og Sanitetsforeningen, hvor min mor var formann i mange år. Når de arrangerte basar var det på et vis "fest på lokalet", mat og loddbooker, leik og moro, og en viss spenning på hvem som vant hovedgevinsten, som jeg erindrer alltid var en kjempestor fruktkurv.

1960 Formann

Det var ikke noe som het leder i min oppvekst. Kvinner som tok på seg verv ble kalt *formann*. Nå til dags har det blitt helt komisk med denne kjønnsnøytrale trenden, hvor de mest ivrige forsøker å fjerne "mann" overalt. Det er mulig de vil lykkes litt, men vårt språk er vel så sterkt beslektet med det engelske, og jeg tror det er vanskelig å gjøre så mye med "man" i England og Amerika.

1960 Skolepulter

Jeg husker hvordan skolepultene forandret fasong fra skole til skole, noen steder flate, andre steder skrå. Og vi satt kun på rekker, enkelt og greit. Det var ikke noe "åpent landskap", eller hva det heter i dag. Og ingen satt i grupper. Mener å huske at på noen skoletrinn satt vi guttene ved vinduene, eller var det bare en kamp om disse plassene som guttene vant grunnet fysisk styrke? Jeg kan ikke huske fra min oppvekst at skolen (lærer) plasserte oss, vi rett og

slett løp/konkurrerte om plassene. Har også inntrykk av at det var (for guttene) om å gjøre å sitte bakerst. Det satt alltid jenter fremst, mest fordi at ingen gutt ville sitte der.

1960 Plassering i kirka

Går vi noen generasjoner tilbake, var det slik at hver gård, hver stand hadde sine faste plasser i kirka. En kunne i min oppvekst se at det var tendenser til dette fortsatt. Visse familier/ personer satt på samme plass. Og jeg har merket dette veldig godt i kirker i det norske Amerika ute på prærien den dag i dag. I Norge fra gammelt av var det slik at kvinner og barn satt til venstre, og mennene til høyre. Guttene skiftet side etter konfirmasjonen.

1960 Til mølla

Et sted jeg trivdes godt, og som var spennende, var på mølla. Det var ikke rare kornproduksjonen i fjellbygda, men noen sekker ble det likevel. Og vi kjørte disse alltid tidlig på vinteren, med hest og langslede.

1960 Dongeribuksa

Det var min generasjon som på et vis innførte den moderne dongeribuksen, eller Olabuksa, som vi kalte den. I og for seg hadde den "alltid" vært der, men på 50-tallet kom den for fullt som allemannseie, preget av datidens rockemusikk. Og den skulle være bleket. Og det måtte vi gjøre selv. Jo mer brukt/vasket den var, jo tøffere ble den.

1960 Lyntoget

Vi som vokste opp på et av Norges viktigste trafikknutepunkt, ble selvsagt interesserte i jernbanen. Vi fulgte Dovregubben og deretter diesellokene. Men først og fremst lot vi oss imponere av det såkalt Lyntoget. En slank orm i sort og gult som pilte over Dovrefjell.

1960 Søndagsskolen

Jeg vet ikke helt hvorfor jeg gikk på søndagsskole, men tror jeg bare ble med fordi min mor ville det, og at alle andre gikk der.

Jeg lot meg trolig også fascinere av å få fine stjerner i en eller annen oppmøtebok.

1960 Julebukker

Det var nok noen som holdt på med det i bygda da jeg var liten også, men vi fjernet oss fort fra det. Syntes det var barnslig, og en forferdelig plage. Siden har jeg vel heller aldri hatt noe sans for det. I dag føler jeg at handelsstanden er ganske så flink til å utnytte slike "tradisjoner", for ikke å snakke om Halloween, som har fått stort innpass i Norge også. Alle slike skikker skal vi selvsagt ikke kimse av, de har meget lange og velbegrunnede tradisjoner, uten at de har påvirket meg i særlig grad. Igjen fordi det ikke var en del av min barndom, selvsagt.

1960 Lekte ikke med jenter

Kan ikke erindre at vi lekte med jenter. Slik var det bare. En eller annen guttejente hang nok med, men generelt var det klare "retningslinjer" og selektive leiker/systemer for gutter og jenter. En begynte ikke å mikse seg før hormonene begynte å legge ut på vandring. Som gutt kunne du selvsagt ikke hoppe tau eller paradiser. Et sted gikk liksom grensen.

1960 Når sluttet jula?

Her var og er det store variabler. For noen ligger det en viss sannhetsgehalt i "*jula varer helt til påske*". Hos oss var det vanlig at jula ble "tatt ned" omkring den 20. januar, uten at jeg kan gi noen forklaring på det. Dette var nok ikke vanlig. For de fleste varte jula til 7. januar (trettende dag jul) eller 13. januar (tjuendedag jul). En ting er sikkert: Det ble så tomt etter jula...da som nå...

1962 Traktoren

Dette var en teknisk revolusjon også for oss, som fikk traktor ganske så sent. Det var en rød Farmall McCormick Diesel 165. Jeg var kun 12 år, men overtok i lag med bror min fort styringen. Det var såkalt "barnearbeid" den gangen å kjøre traktor, så en 12-åring hadde "stor" erfaring og behersket det meste, trodde vi i alle fall. Sleperiva ble byttet ut med silosvansen o.s.v. Mener vi hadde hestene (Rauen og Brunen) et par år til. Det var en tung stund for far da han leverte fra seg hestene. Min far ble aldri noen stor traktorkjører. Men han kjørte traktor til han var over 90 år. Han hadde aldri sertifikat for noe kjøretøy, til tross for at han kjørte til bensinstasjonen i sentrum og langs E6. Kan jo fortelle at i min ungdom var det enkelte som kun hadde bilsertifikat som gjaldt i Lesja & Dovre kommune.

1962 Hesje

I dag er det knapt noen ungdommer som har hørt uttrykket "å hesje", eller hva "ei hesje" er for noe. Vi ungene fant hullene fra forrige året, satte opp staurene, som ble satt fast av de voksne. Så rullet vi ut tråden, som ble festet av de med erfaring. Avstanden mellom staurene kalte vi for "spenn". Noen hesjer var lengre enn andre. Her var det mye psykologi. Lange hesjer var litt mer strevsomme. Noen la høyet på tråden med gaffel, andre laget seg kjemmer som de flott la på tråden. Alle hadde sin egen gaffel. Det var fire tråder i ei hesje. Det var om å gjøre å ikke legge for mye høy i hvert "spenn", selv om det var fristende. For kom det mye nedbør, ble det temmelig tungt og tråden røk. Det krevde mye ekstraarbeid. Jeg husker hvor flink far min var til å skjøte tråden. En måtte være sterk i klypa for å få til fine og holdbare skjøter. Jeg mener at det var først på 60-tallet at vi fikk en trådtype som var mykere, men like sterk. Den var enklere å bøye for oss som ikke var så sterke i klypene. Når høsten kom og høyet, som vi kalte "fór", var innkjørt, tok vi av trådene og tok ned staurene. Men på andre siden av elva, i nabokommunen (Lesja), hadde de permanente hesjer av tre, som stod der hele året. "*De var rare på Lesja*", syntes jeg.

1962 Svartflua

De som har hesjet en klam sommerdag glemmer ikke svartflua rundt hodet. Den ble du mest ikke kvitt.

1962 I skogen

Det er rart å tenke på hvordan vi klarte oss i skogen på hogst. Det var ikke alltid vi kunne være med, grunnet skole. Men bø det seg en anledning var vi med, og da med hest. Det var lettere den gangen å bruke hest enn traktor. Jeg husker det kunne være temmelig kaldt.

Følte frostrøyken fra munnen la seg mellom trærne som tåke. Men vi var herdet, selv om det var over 30 kuldegrader. Og jeg så aldri min far bruke votter. Hendende hans var tykke som vedkubber.

1962 Første 12-årsfilmen

Mener å huske at vi oppover barndommen fikk noen kort på skolen som viste hvor gamle vi var, med tanke på å komme inn på ulike tilstelninger og arrangement, eksempelvis kino. Husker at ett av kortene var rødt, kanskje var det når du fylte 16 år. Det var stort å gå på kino. Det var ikke kino hver dag, ja, ikke engang hver uke, men etter hvert ble det hver søndag. Filmlisten sirkulerte på skolen, slik at vi visste mange uker i forveien hvilken film som kom den og den søndagen. For min del fikk jeg ikke alltid lov (penger) til å gå på kino. Det var sårt. Men det gjaldt ikke bare meg og i min familie. Men jeg husker veldig godt noen i klassen min som alltid hadde penger og alltid var på alle filmer. Min første 12-årsfilm het "Skudd i Lordsburg" (eller der omkring), en amerikansk western. Tror det var på framhaldsskolen at noen elever stjal legitimasjonskort, og solgt til andre elever for at de skulle komme inn på 16-årsfilm.

1962 Slå ball

Dette var vel den mest populære fritidsaktiviteten der jeg vokste opp. Det skyldtes nok det faktum at vi ikke hadde ordentlig fotballbane mens jeg var unge og tenåringen.

1962 Cowboy og indianer

Dette var liksom *leiken* over alle leiker. Vi hadde egne cowboybyer og/eller indianerleirer. Indianerne ble av Hollywood fremstilt som "dumme". Du verden som vi var indoktrinerte. Etter hvert utviklet det seg ulike gjenger, kalt bander. Disse ble mest voldelig og sloss ikke lengre bare på "liksom". De ble det som vi kaller "hæsjramp" på Stjørdal. I bygda mi var det Olabanden og Torbanden (min bror). Men de kunne stå sammen når det kom gjenger fra "utabygds". Ingen skulle få prøve seg på jentene våre...!

1962 Utstyr, leiker og "våpen"

Alt vi brukte i leik og spill, måtte vi for det meste lage selv.

Indianerbuene laget vi av eier.

Tregevær og trepistoler. Noen av "cowboyene" fikk etter hvert fine,

blanke leikepistoler, med hvitt skjefte. Det var kruttlapp-pistoler.

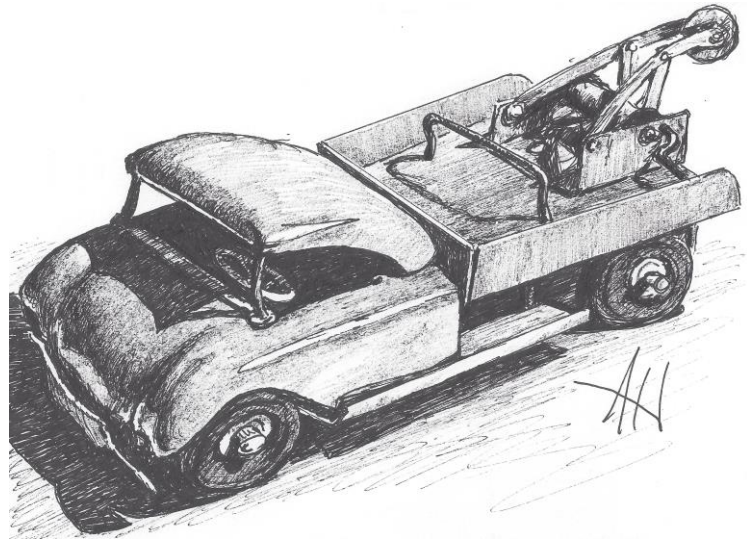
Et utrolig framskritt! Lekte vi med biler, var de også hjemmelaget, og vi forsøkte å snekre sammen

virkelig store avansert trøbiler og bob'er. Min tegner, Amund Hagen

på Oppdal, husker spesielt godt flere av leikebilene fra den

gangen. De som hadde vært i

byen, eller hadde slekt der, kunne kanskje få til jul eller geburdsdag en leikebil kjøpt i butikken.

1962 Fritiden

Vi gikk vel på skole annenhver dag de første årene. Likevel hadde vi ikke problemer med å fylle fritiden. Det var ikke noe som het verken barnehage eller SFO. Og vi organiserte oss selv, til og med innenfor lagidretter. Vi ordnet "fotballbaner", merket alt med sagflis. Laget alle tekniske innretninger innen friidrett selv. Høydestativet bestod av to store stokker som vi slo spiker i og la lista på. Stavhopp foregikk med en tynn hesjestaur.

1962 Været

Jeg tror været var annerledes før. Vi var ute hele tiden. Ja, selv mørke tvang oss sjelden inn. Men var vi inne, fant vi på vår egen leik og/eller underholdning. Ei stund var "kurong" populært (fattigmannsbiljard). Flere av disse var heimsløyd.

1962 Ha melka på rampen

Av de plikter jeg vokste opp med var det to jeg husker best. Om morgen måtte jeg ha melka på rampa før jeg gikk på skolen. Og jeg kunne ikke gjøre det før jeg hørte melkebilen komme. Det gikk foran skolen. Årsaken er at der jeg vokste opp på Dombås, kunne det være veldig varmt om sommeren. Da ble melka satt under rennende kjøling. Ble melka stående på rampa, kunne den miste sin kvalitet, og vi fikk det som ble kalt "klasse melk", underforstått: redusert pris/betaling. Den andre plikten jeg hadde hver dag, var å hente kyrne til melking om ettermiddagen. De holdt til i ei "lykje", ca. en kilometer unna.

1962 Cubakrisen

Verden holdt pusten mellom den 16. og den 28. oktober 1962. Sovjet og Nikita Khrusjtsjov hadde støttet Cuba med mellomdistanseraketter med atomvåpen. President Kennedy truet med invasjon dersom ikke Khrusjtsjov trakk rakettene tilbake. Verden var sekunder unna en atomkrig.

1962 Potetferien

Dette var et uttrykk som jeg ikke forstod da jeg var liten. Formålet var klart, men hvorfor skulle de som ikke tok opp poteter ha ferie?

1962 Sleperive

Frem til 1962 brukte vi sleperive, en stor kam med skjæker på frem til hesten. Denne "kammen" samlet opp nyslått høy, som ble kjørt inntil hesja, hvorpå en anordning, et håndtak, utløste sleperiva slik at den ble vendt, og la igjen høyet i en avlang haug til de som skulle få det opp i hesja. En var avhengig av en rolig hest til slikt. En ønsket å få høyet lengst inntil hesja, men kom en for nære kunne en kjøre ned skråstaurene som støttet opp hesja.

1962 Silosvans

Da traktoren kom hadde den med en liten svans, som vi kalte silosvans. Den erstattet sleperiva. Det var vi ungene, ned mot 12 års alderen som kjørte "innått". Her var kunsten å ha silosvansen i rette stilling, slik at ikke tinnene boret seg ned i jorda og/eller ble bøyd (ødelagte).

1962 Høysvans

En større silosvans, med klemme, ble kalt en høysvans, og ble brukt til å kjøre inn høyet. Erstattet altså hest og vogn. En svans førte til at antall lass ble forandret i forhold til hest og vogn. Vi var nøye med å telle høylasse, som ble skrevet med rette streker på veggen på låven, og summert når alt var innkjørt. Den dag i dag kan en på mange gårder se disse statistikker fra langt tilbake i tid.

1962 Ritasaken i Bergen

Igjen var landet samlet i håp og fortvilelse. Torsdag 29. november 1962 blir den 14-årige Rita meldt savnet. Hun ble funnet i en brannkumme den 9. februar 1963. I folks underbevissthet brente det seg inn følgende: morderen Carl Jacob Schnitler (1932-2004), ei folkevogn og nevnte brannkumme.

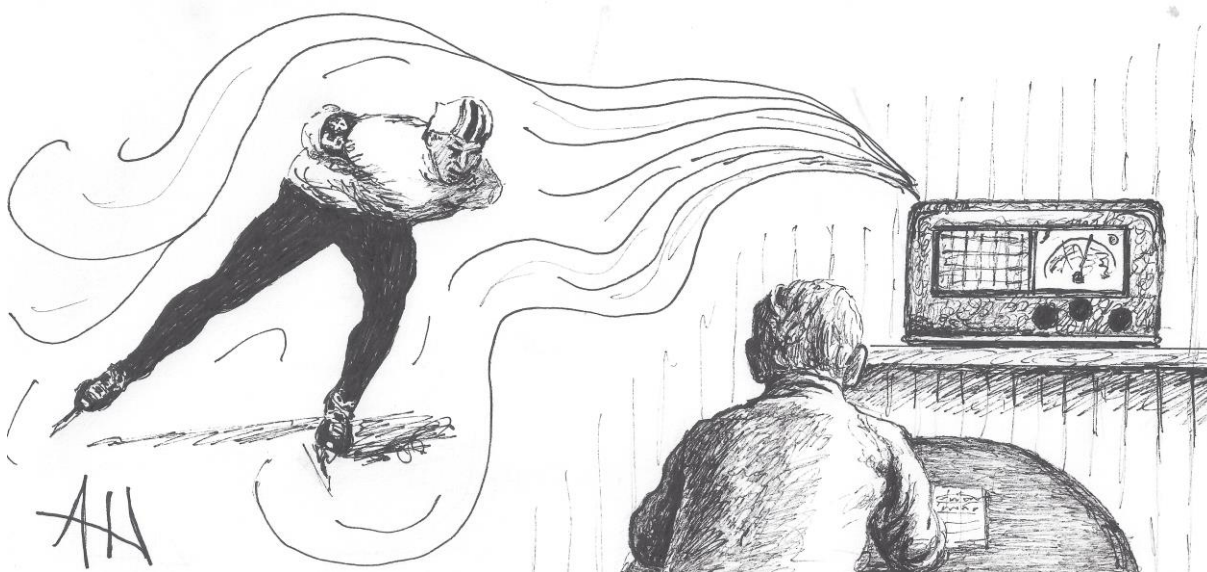
1962 Radioprogram

Før TVen's inntog var den største underholdningen i radioen, såkalte gjettekonsurranser, ganske så lærerike. Den mest kjente serien var programmet "Hvem vet mest", som var en konkurranse mellom de ulike gymnasene. Det var spennende og tillagt stor prestisje. Enkelte landsgymnas (elever fra hele landet) var kjent for å ha gode resultater (fleste preseterister). Landsgymnas var en tidligere skoleform i Norge fra 1914. Skolene var i

hovedsak internatskoler som fra starten var privatskoler, og som var bygget og drevet for å gi gymnasutdannelse til bygdeungdom, i alt 12 stykker: Volda, Voss, Hornes, Eidsvoll, Firda, Orkdal, Bryne, Gudbrandsdal (Vinstra), Steinkjer, Finnfjordbotn, Bø og Alta. Flere var private institusjoner til etter krigen. Systemet med landsgymnas fungerte frem til 1965.

1962 Rundetider

Og hvem husker ikke skøyteløpene i radioen, med Knut Bjørnsen og Per Jorsett. Vi satt klistret foran radioen og skrev rundetider. Bokhandelen solgte ferdige utformede bøker klargjort for hvert mesterskap. Mange husker den legendariske tiden til Kuppørn på 10 000 meteren i Squaw Valley i 1960: 15.46.6. Det var tid(er) det!

1962 TV overtar

Fra 1960 til 1965 ble TV-mottagere etablert i stort omfang, tilknyttet statskanalen NRK. For min egen bygds vedkommende var det stor pågang i forbindelse med vinter-OL i Innsbruck i 1964. Da TVen kom gikk Norge på et vis midt inn i *Flintstone* og *The Lucy Show* med Lucille Ball. Så kom *Kvitt eller dobbelt*, med Gunnar Haarberg. Og hvem husker ikke *Åpen post* fra 1966 med Kjell Arnljot Wiig og Per Øivind Heradstveit, for ikke å snakke om cowboyserien "*Kruttrøyk*" (Matt Dillon i Dodge City) med James Arness og Festus. Og NRK satset på egenproduksjon for ungdom: *Tennpluggen* (1961-1967) med Ada Haug. Og tiden gikk, og plutselig var det et program som het "*Husker du*" med Odd Grythe (gift med Ada Haug). Min nære samarbeidspartner, Per Jevne fra Lillehammer, har fortalt at hans mor, Else Marie Jevne og Odd Grythe var venner i mange år og drev revy- og teaterarbeid sammen på Lillehammer. Odd Grythe og Per Jevne var på mange fisketurer på Mjøsa og inne på Mesnavatnet om natta. Odd fisket og kommanderte, mens Per rodde som bare det. - Det er fra Odd Grythe og TV'ens spede begynnelse at vi har det kjente uttrykket "*pigs in the decks*", da den folkekjære Odd Grythe skulle forklare en amerikansk gjest at nordmenn behersket vinterføre fordi vi har pigger i dekkene.

1963 Kennedy blir skutt

Den dynamiske og ungdommelige president John F. Kennedy ble skutt i åpen bil fredag 22. november i Dallas, Texas - etter "sigende" (Warren-kommisjonen) av Lee Harvey Oswald. Kennedy ble i 1953 gift med Jacqueline (d. 1994). Hun giftet seg fem år etter drapet med Onassis. Jacqueline var en meget populær førstedame, et datidens stilikon. Mordet på Kennedy ble et lite tidsskille. Du husker hva du gjorde den dagen.

1963 Glansbilder

Det så vi på som en ren jenteting. Likevel erindrer jeg at jeg en kort stund hadde en liten samling, som fasinerte meg og gjorde meg for en stakkels stund litt ivrig. Men falt nok fort fra da det var noe jålete.

1963 Strekkbuksa

Det snakkes om moter, om press, spesielt blant jenter. Vi hadde også vårt press. Spesielt "strekkbuksa". Den var super, trang og rett. Ikke akkurat "tights", men alles ønske. Og i slalombakken skulle den ha en hvite stripe nedover på hver side.

1963 Helsesøster

Hun var en institusjon i bygda. Enhver elev på skolen visst nøyaktig på hvilket skoletrinn en skulle ta den og den vaksinen, og gruet seg deretter. Vi brukte ikke ordet *vaksine*, det het: *sprøyte*. Og de elevene som var foran oss i skoletrinnet gjorde ikke situasjonen bedre med sin skremsel. Vi tok vel *pirquet* hvert år. Selveste manndomsprøven var BCG-sprøyta. Tror det var i sjette eller sjuende klasse. Når du hadde tatt den var du virkelig voksen. Det var mange røverhistorier om hvor farlig den var, hvor vondt det gjorde og hvor dårlig du ble. Og riktignok var det enkelte som ble temmelig dårlige. Flere utviklet stygge sår og arr. Ja, arr fikk vi vel alle, som synes så vidt den dag i dag. Det var ikke flotte engangssprøyter, slik som i dag. Sprøyta på den tiden var rene gaffelen, ikke tynn og fin som nå. Så kom ikke her!

1963 Danseskolen

Vet ikke hvorfor jeg havnet på danseskole. Trolig var det min mor som stod bak. Vi var pent kledd, med finbukse og slips, eller var det tverrsover? Jentene hadde kjoler. Kurset ble holdt på Turisthotellet. Det var stas. Et snev av luksus for oss bondeguttene. Husker konkurransen om å komme først over gulvet og engasjere den du syntest best om. Vi fikk selvsagt ikke løpe. Noen jenter skilte seg ut. Og i ettertid synes jeg synd på de jentene som ble veggpyrd, uff. Men det var ikke likere andre veien. Slik var og er vel bare livet!

1963 Minnebok

Tror vi så på dette med minnebok som også noe feminint. Men jeg vet jeg har to minnebøker, så de må ha betydd noe. Og jeg husker veldig godt hvor viktig det var at de jentene jeg likte best tok med minneboka hjem og skrev/tegnet noe til meg. Det var stort.

1963 Skoletannlegen

Så var det de gangene det kakket på klasseromsdøra og de kom for å hente et offer til tannlegen, som holdt til i enden av skolebygget. En visste ikke når de kom, og hvem de skulle hente. Uff ja, en gruet seg litt til tannlegen. Kan ikke huske at vi fikk bedøvelse. Har derfor alltid frabedt meg det i voksen alder.

1963 Dele lag

Vi kalte det "å dele lag". Enten på fritiden eller i gym'en på skolen. Læreren plukket ut to til å velge seg sine medspillere, annenhver, når vi skulle spille et eller annet lagspill. Jeg hadde valgt riktige foreldre, slik at jeg alltid ble valgt som nr. 1 eller 2 oppover barneskoleårene. Og det var alltid de samme som ble valgt til slutt. Slik var det bare, og slik er det vel fortsatt. På fritiden var det selvsagt stor forskjell på å være ett eller to år eldre. Jeg husker hvordan jeg la merke til hvor mye ett eller to år hadde å si også senere. Flere som var litt "slow" i tidlig alder, og ble valgt sist, utviklet seg slik at de ikke bare tok igjen de andre, men "passerte", og kunne blitt best, det være seg på skolen som i idrett, men skolesystemet hindret det. En var "sortert" altfor tidlig.

1964 Kaste på stikka

Her var det flere utgaver. Dette foregikk oftest på våren. Da falt tøringen godt og ble liggende der og da i den litt bløte jorda. En brukte også femøringer, kastet dem mot en pinne (stikka), mot en strek eller mot et hull. Potten økte jevnt og trutt. De siste årene mener jeg å huske at *de store gutta* benyttet femtøring. Da ble det for tøft for de fleste. Kan ikke erindre at jenter "kastet på stikka".

1964 Første aleneturer

Sammen med en kamerat dro vi som 14-åringer på flere aleneturer til Oslo, ja, sågar med tog helt til Bodø. Det var stort. Som kuriositet kan nevnes at Nordlandsbanen var et sidespor til Meråkerbanen frem til 6. januar 2008.

1964 Jim Reeves

I april 1964 var jeg ennå 13 år, og dro alene fra Dombås til Oslo med tog til ei tante av min mor, som bodde på Makrellbekken i Oslo. Husker jeg tok T-banen opp. Den gangen het den Undergrunnsbanen. Og Oslo S (sentralstasjon) het Østbanen. Vestbanen var ved Aker Brygge. "Min tante" bodde ikke langt fra Njårdhallen, og jeg fikk gå på countrykonsert hvor superstjerner innen country optrådte: Jim Reeves, Chet Atkins, Bobby Bare og The Anita Kerr Singers. Ikke rart at jeg ble glad i Country og Amerika. Jim Reeves sang "*I*

love you because" med smørstemme. Han døde kort tid etter i en flyulykke.

1964 Håret og brylkrem

Femtitallets superstjerner, med Elvis i spissen, skapte "sleiken". Guttene skulle ha håret bakover, klint inntil ved hjelp av brylkrem. Jeg erindrer, da jeg stod konfirmant i 1964, at det gikk med ei hel tube brylkrem før jeg gikk til kirka. Jentene satte opp håret i store høysåter, noen sågar med "brødsalker" inni, ble det sagt.

1964 Konfirmasjonen

Det var ikke spørsmål om en skulle konfirmere seg eller ikke. Det var bare slik, ingen brydde seg så meget om det. Og ikke ble det krig av det heller. Fra gammelt av stod de akademisk flinkeste (som oftest jenter) fremst under høringen i forbindelse med nettopp konfirmasjonen. En ble rangert. I min tid stod vi alfabetisk, jentene på en side og guttene på andre siden.

1964 Markante kjønnsroller

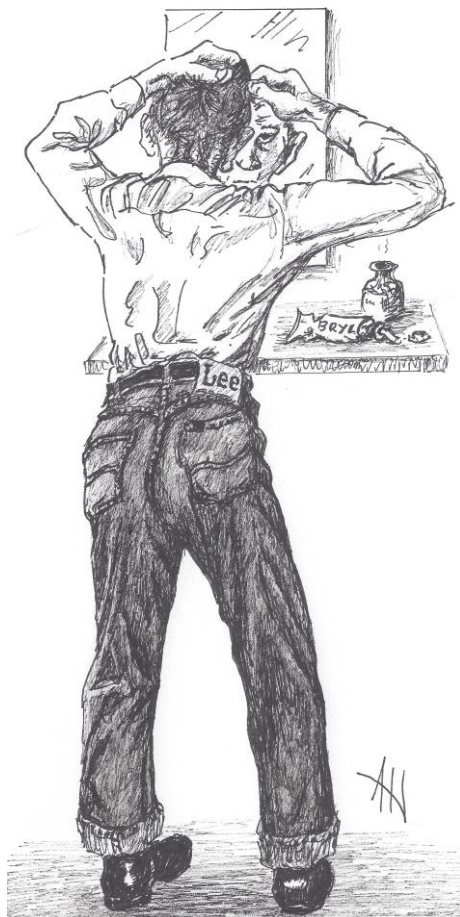
Det var klare skiller, definerte kjønnsroller, jfr. fagene "sløyd" for gutter og "håndarbeid" for jentene på skolen. Etter folkeskolen var det meget kjønnsrettede skoler og linjer/fag. Ref. husmorskolen, husflidskolen og kjønnsrelaterte linjer på yrkesskolen.

1964 Fugleegg

Mener å huske at samleobjektene forandret seg litt med alderen. Glansbilder er nevnt. Likeledes bilnummer. Og jeg tror faktisk at alle og enhver var innom frimerker for en kortere eller lengre stund. Og for noen av oss var det å samle på fugleegg veldig populært. Husker alltid hvordan vi ble innprentet i å ta kun ett egg. Men dersom vi da var to-tre stykker på "jakt", og vi fant et sjelden fuglereir, så.....eller når rykte gikk. Jeg husker at jeg kom tilbake til et reir senere, og da var alle eggene borte. Etter hvert ble noen av samlingene meget rikholdige. Det var tross alt de som hadde dristet seg inn på Fokstummyrene.

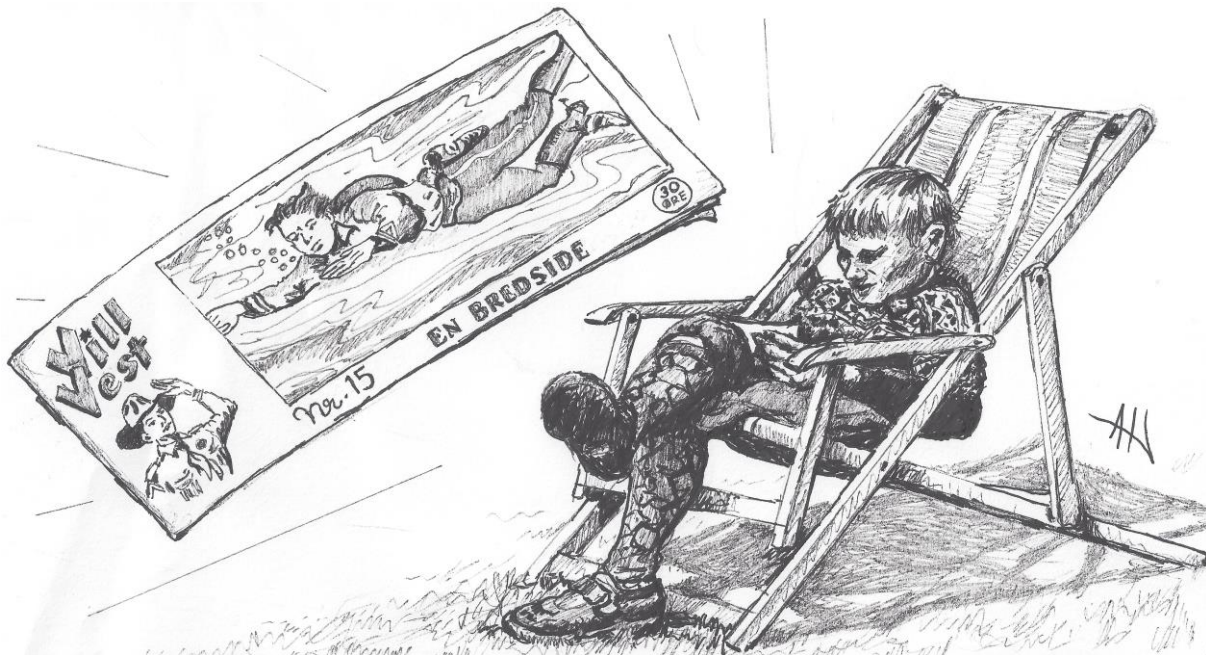
1964 Fyrstikkreklamer

Noen samlet på fyrstikkesser, eller retttere sagt klippet ut baksiden og limte disse inn i kladdebøker.

1964 Blader

Det gikk mye i cowboyblader: Texas, i A5-format, Vill Vest var det noe som het..... Likeledes noen veldig små blad, halvparten av disse igjen, om Mikky og hans vennereller hva han het..... - Så kom krigsbladene. Flere samlet på tegneserier i Adresseavisen eller andre aviser.

1964 Cocktail

Det mest vågale bladet på den tiden, med nakne damer, het Cocktail. Ble du tatt med det bladet, ble det oppvask både hjemme og på skolen.

1964 Harrdyguttene

Det var vel knapt noen gutt som ikke hadde et forhold til nettopp disse bøkene. For mange de første bøkene de leste i sitt liv. Og så måtte selvsagt kapitalistene og likestillingshysteriet komme etter med *Frk. Detektiv* for jentene.

1965 Leikarring

Jeg vokste opp i et miljø hvor folkedans og leikarring stod sentralt. Vi var flere tenåringer som stilte opp hver fredag gjennom vintersesongen på Turisthotellet og danset leikarring for turistene. Vet ikke om det var så mye stas, men vi fikk god mat!

1965 Beatles og Stones

Elvis var nok størst, men The Beatles forandret hårmoten. Beatles ble for mange litt for fine. Jentene likte veldig godt Beatles. Kanskje så mange gutter på dem som en "trussel"? Flere gutter ble derfor "fan" av Stones. Kanskje som en protest mot at alle jentene jeg var forelsket i likte bedre Beatles enn meg! Jeg var ikke så veldig popfiksert, har alltid likt country bedre. Men jeg så Stones i Messehallen på Sjølyst den 24. juni 1965. Skjønte da ikke helt hvorfor Pussycats fra Tromsø varmet opp i grønne trikotoverdeler og røde trikotbukser. Det var komisk! Men som 15-årig bondegutt fra Dovrefjell var det selvsagt stort å være på

Stoneskonsert. Billetten kostet kr 50.- Da stod jeg oppe på "ballkongen", og så direkte ned på scenen. Vet vel ikke om jeg skal slenge på et Uff i dag!

1965 Langt hår

Elvis medførte at guttene la håret bakover. Men å ha håret for guttene over øret var utenkelig. Da Beatles kom ble det ok å la det vokse og ligge fremover og over ørene. Og etter at Stones begynte å dominere scenene, ble det fritt fram, mest mulig ugreit, langt og lite stelt. Så også med klærne.

1965 Ti i skuddet

Og så kom "Ti i skuddet" med Vidar Lønn-Arnesen. Et veldig populært program som gikk over mange, mange år, med en liten pause på 80-tallet. NRK reiste rundt i landet og samlet ungdom på ulike steder. Disse fikk ulevert såkalte mentometerknapper for å stemme frem de mest populære popmelodiene.

1965 Skolesystemet

Da vi forlot det vi kalte folkeskolen etter sju år, var det først ett år på framhaldsskolen. Her ble vi fordelt etter karakterene fra folkeskolen. De som ikke hadde "akademiske evner" ble plassert i B-klassen på framhaldsskolen. De var da allerede utelukket fra å søke realskolen, som i sin tur ville utelukke gymnaset og universitetet. Jeg er fortsatt sjokket over denne tidlige selekteringen, i en periode av din utvikling hvor ett år kunne bety enorme forskjeller. De som kom i B-klassen, var "dømt" til yrkesskolen eller dra til sjøs. Etter ett år på framhaldsskolen, kunne de som gikk i A-klassene i Norddalen konkurrere om 50 plasser på toårig realskole. Det var opptaksprøver over en uke bestående av regning, norsk (stil) og trolig et par andre fag. Dette foregikk på våren. Resultatet kom på oppslagstavle på realskolen og i lokale aviser. En ble rangert fra nr. 1 til nr. 50, hvorav de første 25 kom i A-klassen på realskolen og de resterende 25 i B-klassen. Og haugevis kom altså ikke inn, og måtte ta opp igjen framhaldsskolen eller gå yrkesskolen, handelsskolen eller husmorskolen. Når du gikk ut av realskolen etter to år, ble du igjen rangert og resultatet ble på nytt publisert i avisene. Det viste seg at mange fra B-klassen gikk forbi medelever i A-klassen. Igjen tegn på ulik motivasjons- og modningsprosess. Etter realskolen søkte de fleste gymnaset. Ikke all kom inn. Du måtte i og for seg ikke ha realskolen for å søke gymnaset. Jeg mener å huske at enkelte dro direkte fra framhaldsskolen til gymnaset. Hadde du kun M-er på vitnemålet, ble du kalt preseterist (*laudabilis*: rosverdig, fremfor de andre). Kun ca. 25 % av ungdommen på min tid hadde artium.

1965 Til sjøs

Det vil være feil å si at *skoletaperne* dro til sjøs. Men kanskje heller å si at mange av de som var lei skolen, samt kanskje ikke kom inn på skoler, grunnet akademisk uheldig selektering/sortering, valgte "å dra til sjøs". Mange

knappt fylt 16 år. Ganske så mange i min oppvekst dro til sjøs. Og det gikk bra med de fleste, en modningstid. Jeg husker de kom hjem med massevis av penger. Noen av dem tålte det, andre ikke. Jeg erindrer en som kom hjem som 18-åring fra sjøen. Han hadde så mye penger at han tok drosje til Trondheim. Og ikke bare en, men to. I den ene satt han selv, og i den andre la han hatten sin!

1966 Kampen om jentene

Noen jenter var forførende pene. De hadde full kontroll, og utnyttet selvsagt det. Det var ikke like lett å være gutt, spesielt ikke når du ikke hadde en sjanse. Vi likte ikke gutter som kom utabygds fra, det var våre jenter. Det endte av og til i temmelige harde slåsskamper. Det ligger sånn sett noen urgamle gen i oss mannfolk.

1966 Radio Luxembourg

Alle hørte på Radio Luxembourg, *your station of the Stars*. Frekvens 1439 kHz. Spesielt viktig var Top Twenty, som begynte ved midnatt. Mener det var søndagskvelden (natt til mandag). Samtaleemne for trøtte skoleelever tidlig mandag morgen var hvem som var nr. 1. Alle hadde sine favoritter. Og det var mange fortvilte foreldre som registrerte at deres håpefull var våkne utover natta. Radio Luxembourg ble for øvrig nedlagt 30. desember 1992.

1966 Parfymen 4711

4711 er et av det eldste merker innen parfyme og anerkjent verden over. 4711 er kjent som "mirakelvann" og sies å være grunnlaget for alle parfymer. 4711 fikk neseborene til å utvide seg på oss guttene som var i tenårene på 60-tallet. Hormonene kom mest ut av kontroll. For en deilig tid! Fortsatt kjenner jeg lukten fra jentene på lokalet.

1966 Jenter var jenter, gutter var gutter

Jentene gikk mye i lårkort og høye hvite støvletter på 60-tallet. Jentene var virkelig feminine gjennom 50- og 60-tallet. De var rett og slett jenter. Og guttene gikk i dress og slips. Du verden hvor vakre jentene var den gang.

1966 Første festen

Jeg bruker å si det slik: Ved overgangen mellom 15- og 1600-tallet var en i snitt voksen når en var 12 år, og døde når en var 35. 200 år etterpå var en voksen når en var 18, og døde når en var 45. I dag (200 år deretter igjen), dersom en følger noenlunde samme inflasjon, er en voksen når en er 27, og dør når en er litt over 80. Likevel er politikerne så frekke at de skal sette ned stemmealderen til 16 år. Den burde i det minste være høyere enn alle andre aldersgrenser i samfunnet. Da jeg vokste opp var en "voksen" etter å ha stått konfirmant. Det skjedde enten på vårparten, eller som for mitt vedkommende, i august. Konfirmasjon ga adgang til å gå på offentlig fest, på "lokalet", som vi sa det der jeg bodde. Men dette til tross var det en slags karantene for konfirmantene. Ingen fikk gå på lokalet på fest før 2. dags jul. Det var en slags dåp,

mest i dobbelt forstand, skulle jeg til å si. For min del tror jeg ikke jeg fikk gå på fest før jeg var 16 år. Oi, så mange pene jenter!

1966 Første alene hjemmefesten

Det var debuten, trolig var det straks etter konfirmasjonen. Den første seriøse klining. Og etter et par fester ble en dristigere, hendene begynte å gå på vandring. Det var en fin tid, en spennende tid. Ja, tenk å få ha vært ung igjen!

1966 Hjemmefestene

Disse ble ofte initiert av jentene i private hjem. Det var ikke særlig guttefester, og jeg kan ikke erindre at vi drakk alkohol, før vi var 18-20 år. Det var på disse hjemmefestene en fikk sine første erfaringer med klining, og spennende *oppdagelsesturer*! Den gangen var som nevnt jenter virkelig jenter, med lårkorte, trange kjoler. Jeg kan ikke huske å ha sett mine venninner fra den tiden i bukser når de var på fest. Og vi guttene stilte i dress og syltynne slips. For en tid!

1966 Kløkkeslettene for festene

Veldig enkelt kan en si at festene begynte tidlig på kvelden, ved 19-tiden kanskje - og en kom hjem til midnatt. I dag går en ikke ut på fest før ved midnatt!

1966 Skolebøker

Både på realskolen og gymnaset var det lenge mellom hver gang både pensum og skolebøkene ble skiftet ut. Det medførte at du kjøpte bøker av kullet foran deg, likeså oppgaver, tentamener og prøver. Noen lærere brukte de samme prøver år etter år.

1966 Første 16-årsfilmen

Det var en krigsfilm som het "Senk Bismarck". Mener den var i sort/hvitt. Og mer er det ikke å si om det.

1966 Filmene den gangen

Mener å huske at det gikk mye i cowboyfilmer. Hopalong Cassidy, samt Roy Rogers med Trigger. Det var gutta som ordnet opp. Når de sloss var de like fine i både tøyet og på håret. Hopalong Cassidy (1895-1972) het egentlig William Boyd og var gift hele fem ganger, som vel kanskje ikke var helt uvanlig for superstjerner på den tiden. Da jeg var i Amerika en gang på 80-tallet måtte jeg selvsagt besøke stedet til Roy Rogers og Trigger. Da var Trigger der, utstoppet. Når jeg besøkte farmen og gravstedet til Roy Rogers både i 2011 og 2013 var Trigger borte. Tror han til slutt ble solgt til en japansk foretningsmann. Sørkelig! - Så kom de danske mykporneofilmerne. Ganske så uskyldige mot nåtidens filmer. Og så var det en del tyske kjærlighetsfilmer, merkelig nok. Pene ungdommer. Her tok virkelig tyskerne innersvingen på Hollywood. Tror en av disse vakre jentene het Connie.....? En av de skuespillerne som gikk igjen på westernfilmer, var Audie Murphy, en ung pen fløtepus. Han spilte ofte kaptein i kavaleriet, med flott uniform, blå bukse med gul stripe. Og kom farende med sitt kompani og jaget *de fæle indianerne*. Denne Murphy var Amerikas mest dekorerte soldat i andre verdenskrig. 38 medaljer. Han døde ganske ung i en flyulykke.

1966 Tyske ord

Jeg er ikke sikker på når visse tyske ord kom "inn i vårt språk". Men det er noen få tyske ord som brukes ganske jevnt: *kindergarden, nachspiel, vorspiel*.....

1966 Alkohol

Det var lite alkohol i det hjemme jeg vokste opp. Her var det tradisjon at det ikke skulle komme på bordet før 2. dag jul. Julekvelden og første dag jul var hellig i alle henseende hos oss. Generelt var det slik i mitt hjem at ungene ikke skulle se at foreldre drakk alkohol, og i alle fall ikke beruset. I dag er jeg takknemlig for det. Men andre familier hadde andre holdninger og tradisjoner, med ganske så mye alkohol fra første stund i jula, for ikke å si før jul, slik det var tradisjon for i de virkelige gamle dag. Og på festen på "lokalet" annen dag jul, kom foreldre med sine tenåringsunger med ryggsekken full med "nogo attått". Jevnt over gikk det bra med dem og. Personlig drakk jeg ikke alkohol, ikke en gang et glass øl, før jeg var 20 år.

1965 Norskaften

Det var to store turisthotell på Dombås, hvor jeg vokste opp. Det ærverdige Dombås Turisthotell og konkurrenten Dovrefjell Hotell, eid av LO. Førstnevnte brant ned i 2009. På disse hotellene ble det i alle år, arrangert kanefart, en tradisjon som holder seg den dag i dag. I dag forundres jeg litt over hvor unge vi bondeguttene var første gangen vi fikk kjøre turistene den såkalte 4. juledag. Det er med hester som med folk, noen er roligere av seg. Men det var også ustabile hester, husker jeg, og det var ganske så dristig å la tenåringer kjøre. Jeg mener å huske at jeg var 14 år første gangen. Brennende fakler, steinmørke, halvfulle turister og mye ståk, kunne selvsagt føre til at en eller flere hester løp ut. En 14-åring hadde ingen muligheter til å holde igjen. Og løp først en ut, økte tempoet betraktelig på de andre. Jeg ser for meg fullt av veltede sleder og turister i store utlånte frakker, ligge og kave i snøen. Frostrøyken mest skjulte dem der de strevde seg opp i 30 kuldegrader. Ingen snakket om sikkerhet, forsikringer og amerikanske motkrav. Dette var en kalkulert sport lenge før *ekstremспортveko* på Voss var påtenkt. Kan ikke erindre at noen ble skadet heller.

1966 Nyttårskvelden

Det var nok kvelden for den store festingen, hvor natt gikk over i dag. Et par hendelser på nettopp den kvelden satte meg raskt i revers hva gjaldt fyrverkeri. En nabogutt fikk en rakett på øye og mistet synet. Det gjorde inntrykk. Vi hadde vel litt fyrverkeri i min oppvekst også, men svært beskjedent. Litt stjerneskudd. Kun enkle små raketter. Rakettbatterier var totalt ukjent. Tror ikke noen av oss skjønte poenget med å bruke penger på å kjøpe raketter. Hos

mange skjøt vi inn det nye året med mauser, krag og hagle - det en hadde for hånden. Så kan en selvsagt diskutere hva som er farligst (i fylla)!

1968 Festing

Da som nå var det om å gjøre å komme seg på fest, sjekke damer. Det var alltid en eller annen som hadde bil, og stilte opp som sjåfør, noe som av og til gikk på omgang. Vi dro rundt til nabobygdene. Faktisk kunne vi dra ganske så langt, langt inn i Trøndelag eller nedover Gudbrandsdalen.

1968 Egen bil

Min far hadde ikke bil. Kun noen få hadde bil i bygda der jeg vokste opp. Ungdommen som fikk låne den, ja, de fikk dame også, merkelig slikt. Mange *rånet* den gangen også, altså lenge før uttrykket ble oppfunnet. Man samlet seg i sentrum, og der stod en.... eller beveget seg noen få runder.

1968 Turnersker fra Østblokken

Mener det var i 68 eller 69 vi satt klistret foran TV'n (sort/hvitt) og så på turn. Ikke først og fremst fordi sporten fasinerte oss guttene så meget, men det gjorde de flotte østtyske jentene. Mener et par av dem het Karin Janz og Erika Zuchold eller der omkring. De hadde kropp som en gudinne. Noen år etterpå så kvinnelige turnerne ut som de var barneskolejenter med spisevegring. En annen sak som vi husker godt fra turnsendingene på TV, var kommentatoren Paal Clasen sine vågale utbrudd, og som fortalte så mange "Volkevogn-vitser", at jeg tror han til slutt ble tatt av (fikk sparken).

1968 Grønrruss

Da du gikk ut av realskolen ble du grønrruss. Da vekket man lærerne tidlig på morgen, kjørte rundt med lastebil (alle bakpå), og satte opp spydige, ertende plakater over alt. Vi hadde ingen russedress. Det var vanlig dress for guttene og fine kjoler for jentene. Det eneste uniformerte vi hadde var ei grønnsattelue og en russestokk (bambus).

1968 Førerkortet

Å ta førerkortet kostet meg totalt 120 kroner. Først femti kroner i gebyr for å kjøre opp. Deretter femti kroner for "leie av bilen" og tjue kroner for en halv time med sjåførlærer. Hadde ikke behov for mer, kun for å lære giret og clutchen å kjenne. Så kjørte jeg opp. Det skjedde på Lillehammer. Den gangen måtte en kjøre opp i en by. To ganger stoppet jeg ikke for trafikk fra høyre. Kvelte bilen et par ganger i bakkestart, og rotet meg i tillegg litt bort både her og der. Bilsakskyndig som satt på skjønte nok mitt manglende erfaringsnivå. Jeg hadde ikke kjørt bil hjemme i bygda engang, med L på bakruta. Kan ikke huske at jeg så biler i min ungdom med en L bakpå. Faktisk hadde vi ikke bil i min familie. Bilsakskyndig sa bare

lakonisk da vi omsider var tilbake: "Du har ingen erfaring i å kjøre i by, herr Løkken". Jeg husker nøyaktig hva jeg svarte: "Nei, men jeg kjører mye traktor hjemme på jorden". Jeg fikk mitt førerkort.

1968 Åtteogseksti-generasjonen

Til årstallet knyttes *åtteogseksti-generasjonen*. To av demonstrantene det året var Tommie Smith og John Carlos med sin Black power hilsen under OLi Mexico. Men for meg som sportsinteressert var det Bob Beamons verdensrekord i lengde under samme OL, med 8,90. Det var knapt noen som trodde det de så. Rekorden holdt seg i 23 år. (Mike Powell 8,95 under VM i Tokyo).

1969 Månelandingen

Hvem husker vel ikke den? Du satt oppe utover natten til den 20. juli og ventet. Det var stort da Neil Armstrong hoppet fra stigen ned på månen kl 0351 norsk tid.

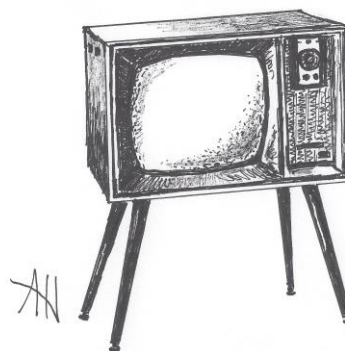
1969 Tippekampen startet

Det som etter hvert ble hetende *tippekampen* startet den 29. november 1969. Kampen var mellom Wolverhampton og Sunderland (1-0). Vi hadde alle vårt favorittlag i England. Jeg holdt med Manchester United. Hadde trøye, bag og annet utstyr derfra. Største rivalen var Liverpool. Ungdommen delte seg, mest som mellom Beatles og Stones, pluss en eller annen kunne "freake helt ut" og holde med Leeds, Stoke, Chelsea, Arsenal etc.

1971 Rødruss

Vi skulle ikke frelse verden, eller være politisk korrekte. Vi samlet rett nok inn penger på fester hver fredag og lørdag, med "Four jets". Men pengene gikk ikke til gode formål. Den gangen sluttet skolen tredje året før 17. mai. Husker jeg ikke feil var det muntlig eksamen omkring den 15. mai. Den 16. mai var vi på Lerkendal, og et par dager deretter chartret vi en Super Caravell (fly) og fløy til Mallorca og festet opp alle pengene i 14 dager.

1971 Artium

Det var kun 25 % som tok artium den gangen. Og det var ulike linjer: reallinjen, naturfaglinjen og engelsklinjen. Tror det tidligere også var noe som het latinerlinjen. Alle disse var rødruss. Og linjene hadde faste og meget konkrete fag. Ikke som i dag hvor en mest kan komponere sin egen artium bestående av forming og folkedans. Og så var det Økonomisk gymnas (blårussen). Det var selvsagt ikke noe som het svarruss.

1971 Studenterlua

Etter artium var du kvalifisert for universitetet. Det var ikke noe som het høyskole i min tid. Tror det sakte, men sikkert kom en forløper til regionale høyskoler, såkalt distriktshøyskole. Alle disse høyskolene som dukket opp etter hvert, så jeg på som en reserveanstalt, et oppsamlingsheat, en utjamningsanstalt. De har ikke imponerte meg siden heller. Og da NTH ble NTNU falt jeg helt av lasset, følte det som en forflatning. I min tid gikk læreren ved siden av sin klasse den 17. mai. Og på hodet hadde vedkommende studenterlua, ei svart lue med en stor dusk hvilende på ene skuldret. Må ikke forveksles med utjamningen kalt *svartruss*.

1971 Immatrikulering på Universitet

Hadde du tatt examen artium, kunne du immatrikuleres på universitetet, som i sin tur ga deg adgang til å søke et studium. Det var en høytydelig stund på Universitetsplassen. Guttene stilt i dress og slips, og jentene i fine kjoler. Og på hodet hadde vi studenterlua (duskelua). Å se en immatrikulering/åpning av nytt studentår pr. 2015, er som å gå på en støyende ungdomsfestival.

1971 Slipstvang og spiseplikt

Det var ikke alt som var like enkelt skulle en ut på byen. De fleste utsteder hadde slipstvang. Og ikke nok med det. Ville du kjøpe deg en halvliter, måtte du samtidig kjøpe noe å spise, underforstått: spiseplikt. Jeg har ofte lurt på hensikten med alt dette, et slags overformynderi. Minner meg litt om dagens ordning på taxfree, hvor lakrispiper (godteri) har blitt fjernet fra godterihyllene og plassert i lag med røyk/tobakk i egne avlukker!

1971 Stereoanlegg i bilen

De ulike stereoanlegg gjennomgikk en rivende utvikling, på linje med radioapparater og TV. Mange husker de enorm store kassettenes vi hadde i bilene. Fra disse strømmet Buck Owens ut over P-plassen hvor vi samlet oss på kveldstid. Og så kom Huldra radioen, og så Mercedes'n blant radio- og TV: Tandberg, i fin teak. Og på platefronten var det vinylplater, single og LP.

1971 Ikke øl til bygdefolket

Der jeg vokste opp kunne ikke folk som bodde i kommunen få kjøpe øl på butikken. Det var forbeholdt turistene. En stund kunne du ikke kjøpe enkeltflasker, men måtte bestille på forhånd, og da en kasse. Denne formen for regulering var ikke særlig effektivt, da ungdommen bare kjørte noen få kilometer til nabokommunen og kjøpte øl der.

1971 Fargefjernsyn

Hvorvidt Norge skulle innføre fargefjernsyn skapte en stor debatt. Den 10. desember 1971 vedtok Stortinget med 94 mot 34 stemmer at fargefjernsyn skulle innføres som en prøveordning. De som stemte mot farger på TV var Senterpartiet og Venstre, samt noen enkeltrepresentanter fra KrF og Arbeiderpartiet. Fargefjernsyn var i følge flere av disse kritikerne mer umoralsk enn TV i svart-hvitt fordi man lettere kunne forveksle TV-bildene med virkeligheten når bildene kom i farger. Det var vel dette som fikk saksordfører Einar

Førde til å si fra talerstolen i Stortinget: *"Me får finna oss i at synda hev kome til jorda, men vi vil ikkje ha ho i fargar "*.

1971 Finsk fjernsynsteater

Sannelig ble vi overdosert med mørke skuespill fra Finland på den tiden. Jeg har ofte lurt på hva som var hensikten med dette?

1977 Feministene

På 70-tallet forsvant mye av det kvinnelige, det feminine. Kvinneaktivister, som mest så ut som menn på alle vis, forsøkte å skape en revolusjon mot naturen. Sist på 70-tallet og først på 80-tallet ble det en trend å ikke bruke BH, og en skulle være toppløs. Men jeg har inntrykk av at det kun var på badestrendene, ikke spaserende i hagen og ellers i samfunnet, på linje med mennene. Litt feigt spør du meg! Det hele ble skivebom, og "protesten" døde ut av seg selv. Jenter/kvinner ble igjen jenter/kvinner. Og BH'n kom på igjen.

1982 Oddvar Brå brakk staven

Vi snakker om tidsskiller. En begivenhet du ikke bare husker, en begivenhet som preget deg eller verden, men som du husker hva du gjorde den dagen, hvor du var.....etc. Da er det et virkelig tidsskille. For meg er det første skoledag, da Kennedy ble skutt, månelandingen og senere 11. september 2011. Og for hele Norge har vi selvsagt den mer forlystelige: *da Oddvar Brå brakk staven...*!